

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI**

**Özel Gereksinimli Bireylere Sahip Annelerin Özel Eğitim ve
Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentileri**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aslı AKGÜN

**Lefkoşa
Şubat, 2015**

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI**

**Özel Gereksinimli Bireylere Sahip Annelerin Özel Eğitim ve
Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentileri**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aslı AKGÜN

Danışman: Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK

**Lefkoşa
Şubat, 2015**

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Özel Eğitim Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:

Üye:

Üye:

Onay

**Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.
...../...../2015**

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu araştırma KKTC’ de yaşayıp, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı’na bağlı özel eğitim merkezlerine giden, farklı özellikleri olan(engelli) çocukların annelerinin beklentileri ve gereksinimlerinin demografik özellikler doğrultusunda değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Bu araştırmanın her aşamasında ilgi ve yardımlarını esirgemedi beni yönlendiren sayın hocam Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK’ a ve Doç. Dr. Berrin BAYDIK’ a katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca tez çalışmam süresince bana en büyük desteği veren ve sabır gösteren değerli aileme de sonsuz teşekkür ederim.

Saygılarımlar,

Aslı AKGÜN

ÖZET

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERE SAHİP ANNELERİN ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZLERİNDEN BEKLENTİLERİ

Aslı AKGÜN

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Şubat 2015

Danışman: Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK

Bu araştırmanın amacı, özel gereksinimli, bireylere sahip annelerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden beklentilerini ve bu beklentilerle ilişkili değişkenleri belirlemektir.

KKTC de özel gereksinimli bireylere hizmet veren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Merkezlere devam eden bireylerin annelerinin bu merkezlerden beklentileri ile ilgili araştırma oldukça sınırlıdır. Yapılacak olan bu araştırma ile birlikte elde edilecek sonuçlar hem annelerin hem de kurum sahiplerinin bundan sonra alacakları kararlarda yol göstereceği mümkündür. Özel gereksinimli bireylerin annelerinin kurumla ilgili özelliklere de dikkatini çekmesinin önemini sağlayacaktır.

Araştırma evrenini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetindeki Özel eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerine devam eden özel gereksinimli çocukların anneleri oluşturmaktadır. KKTC de faaliyet gösteren beş özel eğitim ve üç rehabilitasyon merkezi bulunmaktadır. Bu merkezlerde merkezine devam eden toplam 238 özel gereksinimli birey ise araştırmamızın örneklemine teşkil etmektedir. Verilerin czmlenmesinde, annelerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden beklentilerini değerlendirmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan anket sorularına verdikleri cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Annenin yaş, öğrenim ve çocuklarının yetersizlik türünün, çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden beklentileri üzerinde etkisinin olup olmadığını belirlemek için uygulanmıştır.

Verilerin czmlenmesinde, Araştırmada elde edilen veriler uygun istatistiksel teknikler kullanılarak analiz edilmiştir. Annelerin beklentilerini belirlemeye yönelik anket formunda yer alan maddelere verdikleri cevapların frekans ve yüzdesi SPSS paket programı kullanılarak hesaplanmıştır. Annelerin bulundukları yaşlara, öğrenim durumları, çocukların yetersizlik türüne göre özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinin fiziksel, eğitim, personel ile rehberlik ve danışma hizmetleri üzerine yönelik anne beklentilerini belirlemek için kullanılmıştır. Demografik bilgiler açıklanırken frekans ve yüzdelik kullanılmış ve yorumlanmıştır. Ayrıca araştırmada annelerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki beklenti düzeylerini belirlemede ise Kruskal-Wallis analiz tekniği kullanılmıştır. Ortalamalar arasındaki farkların anlamlılık testinde 0.05 düzeyi esas alınmıştır.

Araştırma sonucunda, özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin yaşlarına göre, çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinin sunduğu eğitim özellikleri yönünden beklentileri bölümüne verdikleri cevaplar arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin öğrenim durumlarına göre, çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon beklentileri bölümüne verdikleri cevaplar arasında anlamlı farklılıklar görülmemiştir. Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin yetersizlik türüne, çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinin sunduğu eğitim ve personel özellikleri yönünden beklentileri bölümüne verdikleri cevaplar arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür.

Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin gelir düzeyine göre, çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinin beklentileri bölümüne verdikleri cevaplar arasında anlamlı farklılıklar görülmemiştir.

Anahtar Cümleler: Özel Eğitim, Rehabilitasyon Merkezi, Özel Gereksinimli Bireyler.

ABSTRACT

EXPECTATIONS OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION CENTERS INDIVIDUALS WITH SPECIAL NEEDS MOTHERS

Master Thesis

Special Education Institute

Supervisor: Mukaddes SAKALLI DEMİROK

February 2015

The purpose of this study is to determine the expectations of the mother with special needed individuals from the special education and rehabilitation center and the variables related to those expectations.

Cyprus is also increasing day by day the number of special education and rehabilitation centers providing services to individuals with special needs. Research related to the expectations of the centers of the mothers of individuals attending the center are quite limited. Things to these research results that will be obtained with both parents can be guided in their decisions then get on with both institutions. With features about the institution of the special needs of mothers will provide individuals the importance of drawing attention to the

Research universe of Northern Cyprus constitutes attending special education and rehabilitation centers that mothers of children with special needs in the Turkish Republic. There are five special education and rehabilitation center also operates three TRNC. These centers continue the special needs of individuals in the center of which a total of 238 represents a sample of our research. To analyze the data, the mother of their answers to the questionnaire prepared by the researcher to evaluate

the expectations of special education and rehabilitation center frequencies and percentages were calculated. Age of mothers, children, lack of education and type of special education and rehabilitation center where children continued impact on whether expectations have been applied to determine

To analyze the data, the data obtained in this study were analyzed using appropriate statistical techniques. Mother of the answers to the questionnaire the items to determine the expectations of frequency and percentage were calculated using SPSS program. The age of their mother, learning situations, according to the child's special education and rehabilitation center physical disability type, education, staff was used to determine the mother on expectations for guidance and counseling services. Demographic information explaining the frequency and percentage used and interpreted. In addition, in determining the level of expectation in special education and rehabilitation centers in the study of mothers Kruskal-Wallis analysis techniques were used. The 0.05 level of significance test is based on the difference between the averages.

As a result, according to the age of the mothers who have children with special needs, their responses to the special education and rehabilitation of children continued expectations towards the center of the educational features it offers significant differences were observed between departments. According to the education of the mothers who have children with special needs cases, significant differences between the answers given to special education and rehabilitation department continued expectations of children is unprecedented. Mothers of children with special needs, the type of failure, response to training offered by the special education and rehabilitation center for children and staff continue properties of the expectations that significant differences were observed between departments.

According to the special needs of children of mothers with incomes between their responses to the special education and rehabilitation center section expectations of continued significant differences were observed children.

Key Phrase: Special Education, Rehabilitation Center, Special Needs Individuals.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	I
ÖNSÖZ	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar	
KISALTMALAR	XIV

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.PROBLEM	1
1.2.AMAÇ	3
1.3.ÖNEM	4
1.4 .VARSAYIMLAR	4
1.5.SINIRLILIKLAR	4
1.6.TANIMLAR	5

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kavramsal Çerçeve	6
2.1.1. Aile	6
2.1.2. Ailenin özellikleri	7
2.1.3. Ailenin işlevleri	8
2.1.3.1. Koruyuculuk işlevleri	9
2.1.3.2. Ekonomik işlevler	9
2.1.3.3. Statü sağlama işlevleri	9
2.1.3.4. Biyolojik işlevler	9
2.1.3.5. Psikolojik işlevler	9
2.1.3.6. Eğitim işlevleri	9
2.1.3.7. Boş zaman değerlendirme işlevleri	9
2.1.4. Engelli çocuğun varlığı	10
2.2. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon	11
2.2.1. Özel Eğitimin amaçları	12
2.2.2. Özel Eğitimin ilkeleri	12
2.2.3. Özel Eğitime Muhtaç çocukların sınıflandırılması	13
2.2.3.1. Görme engelliler	14
2.2.3.2. Ortopedik engelliler	14
2.2.3.3. Dil ve konuşma engelliler	14
2.2.3.4. İşitme engelliler	14

2.2.3.5. Zihinsel engelliler	14
2.2.4. Rehabilitasyon	14
2.2.5.Özel Eğitim ve Rehabilitasyonun önemi	15
2.2.6. Özel Eğitimde ana-babaların önemi	17
2.3. Özel Eğitim ve Rehabilitasyonun Tarihsel Gelişimi	18
2.3.1. Dünyadaki tarihsel gelişimi	18
2.3.2. Türkiye’de ki tarihsel gelişimi	20
2.4. Özel Eğitim ve Rehabilitasyonun Yasal Dayanakları	22
2.4.1 Rehabilitasyon merkezinin sahip olması gereken standartlar	22
2.4.2 Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinin sahip olması gereken yasal dayanaklar	23
2.5. Okul Aile Yönetimi	30
2.5.1 Aile eğitiminin amaçları	30
2.5.2 Ana baba öğretmen işbirliği-iletişimi	32
2.5.3 Ana baba katılımına yönelik hizmetler	33
2.5.4 Ailelerin engelli çocuğa yönelik tutumları	35
2.5.4.1. Ayrıcalıklı tutum	36
2.5.4.2.Engelli çocuğu reddeden tutum	36
2.5.4.3. Özü reddeden tutum	36
2.5.4.4. Her şey engelli çocuk için tutum	36
2.5.4.5. Normal tutum	36
2.5.4.6. Özünden yararlanma tutumu	37
2.5.4.7. Aşırı koruyucu tutum	37

2.5.5. Engelli çocuk velilerine yönelik aile eğitimi programları	37
2.5.6. Engelli çocuğu olan ailelerin yaşadığı problemler	38
2.5.6.1. Psikolojik sorunlar	39
2.5.6.2. Sosyal sorunlar	39
2.5.6.3. Eğitimsel sorunlar	40
2.5.6.4. Ekonomik sorunlar	40
2.5.6.5. Sağlık sorunları	40
2.5.7. Engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimleri	41
2.5.7.1. Maddi gereksinimler	41
2.5.7.2. Bilgi Gereksinimi	41
2.5.7.3. Çevreye Açıklama	42
2.5.7.4. Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi	42
2.5.7.5. Kendine güven gereksinimi	42
2.5.7.6. Eğlenme gereksinimi	43
2.5.8. İlgili Araştırmalar	43
2.5.8.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	43
2.5.8.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	44
2.5.8.3. K.K.T.C de Yapılan Araştırmalar	44

BÖLÜM III

YÖNTEM	46
3.1. Araştırma Modeli	46
3.2. Evren ve Örneklem	46
3.2.1. Yaş	47
3.2.2. Öğrenim durumu	47
3.2.3. Gelir Durumu	48
3.2.4. Çalışma Durumu	49
3.2.5. Evlilik Durumu	49
3.2.6. Engel Türleri	50
3.2.7. Kararların Alınması	50
3.2.8. Devamlılık Süreci	51
3.2.9. Öğrenme Durumları	51
3.3. Veri Toplama Aracı	52
3.4. Verilerin Toplanması	53
3.5. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	53
3.6. Süre ve Olanaklar	54

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUMLAR

4.1. Annelerin ölçeğin maddelerini derecelendirme dağılımlarına ilişkin bulgular

55

4.2. Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin yaşlarına göre çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentilerine ilişkin bulgular

61

4.3. Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin öğrenim durumlarına göre çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentilerine ilişkin bulgular

62

4.4. Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin çocuklarının yetersizlik türüne göre devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentilerine ilişkin bulgular

64

4.5. Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin gelir düzeyleri ilişkin bulgular

66

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER	68
5.1. Sonuç	68
5.2. Öneriler	71

KAYNAKLAR

EKLER

Ek- 1

Ek- 2

Ek-3

TABLÖLAR

Tablo 1. Annelerin Yaşı Göre Dağılımları	46
Tablo 2. Annelerin öğrenim durumlarına göre dağılımları	47
Tablo 3. Annelerin gelir durumlarına göre dağılımları	48
Tablo 4. Annelerin çalışma durumlarına göre dağılımları	48
Tablo 5. Anne babalar ayrı mı yaşıyor durumlarına göre dağılımları	49
Tablo 6. Anne babaların çocuklarının engel türüne göre dağılımları	50
Tablo 7. Anne babaların kararların alınması durumlarına göre dağılımları	50
Tablo 8. anne babaların çocuklarının özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine gitme durumlarına göre dağılımları	51
Tablo 9. Annelerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerini öğrenme durumlarına göre dağılımları	52
Tablo 10. Çalışma Süresi	54
Tablo 11. Annelerin ölçeğin maddelerini derecelendirme dağılımları	55
Tablo 12. Annelerin yaş dağılımları	61
Tablo 13. Annelerin öğrenim durumuna göre dağılımları	62
Tablo 14. Çocukların yetersizlik türüne göre dağılımları	63
Tablo 15. Annelerin gelir düzeyine göre dağılımları	65

KISALTMALAR

TC	Türkiye Cumhuriyeti
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
SPSS	Statistical Package for Social Sciences
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı

KAYNAKLAR

2005 tarihli ve 25883 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kursları Yönetmeliği.

31.05.2006 ve 26184 sayılı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği.

573/1997 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname

Ailenin Değişimi Toplum Bilimsel İncelemeler.

Akçamete, G. (2002). *Türkiye’de Özel Eğitim Öğretmeni Yetiştirme İle İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. [Aktaran: Yaşar Özbay, Rüya Üzmen, Tuba Tuncer, Banu Altunay, Özel Eğitimin Etkisi ve Etkililiği Temel Araştırması, MEB, Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı Yayını, Ankara 2007, s. 10.].

Akçamete, G. ve Kaner, S. (1999). *Cumhuriyetin 75 yılında çocuğa yönelik özel eğitim çalışmaları*. 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Cumhuriyet ve Çocuk, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, No: 2, 395-405

Akıncı, G. (2007). *Engelli Çocuğa Sahip Olan ve Olmayan Babaların Aile İşlevlerini Algılamaları ile Sosyal Uyum Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim Dalı, Ankara

Akkök, F. (1989). Özürlü bir çocuğa sahip anne babaların kaygı ve endişe düzeyini ölçme aracının güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Psikoloji Dergisi*, 7(25), s:14-30.

Akkök, F., Sucuoğlu, B.(1991) *Anne-baba Rehberliği: Temel Becerilerin Kazandırılması*. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları,.

Aral, A. ve Gürsoy, F. (2009). *Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

Ataman, A. (2004b). *Özel Eğitimde Öğretmen Yetiştirme Sisteminin Genel Değerlendirilmesi ve Bir Yetiştirme Programı Önerisi*. [Aktaran: Yaşar Özbay, Rüya Üzmen, Tuba Tuncer, Banu Altunay, Özel Eğitimin Etkisi ve Etkililiği Temel

Araştırması, MEB, Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı Yayını, Ankara 2007, s. 10.].

Aytaç, S. (2000). Özürlülerin Rehabilitasyonunun Artan Önemi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 2.

Bailey, D., & Simeonsson, R. (1988). Assessing Needs Of Families With Handicapped Infants. *The Journal Of Special education*, 22(1), 117-127.

Bailey, D., & Simeonsson, R. (1988). Assessing Needs Of Families With Handicapped Infants. *The Journal Of Special education*, 22(1), 117-127

Başbakanlık Özürlüler Dairesi Başkanlığı. (2000). *Özürlülere Hizmet Veren Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Kurum Kuruluşları İş Birliği ve Koordinasyon Toplantıları Sonuç Raporları*. Ankara: Eğitim Dairesi Başkanlığı.

Başbakanlık Özürlüler Dairesi Başkanlığı. (2000). *Özürlülere Hizmet Veren Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Kurum Kuruluşları İş Birliği ve Koordinasyon Toplantıları Sonuç Raporları*. Ankara: Eğitim Dairesi Başkanlığı.

Başbakanlık Özürlüler; İdaresi Başkanlığı, (1999). 1. *Özürlüler Şurası “Çağdaş Toplum Yaşam ve Özürlüler” Komisyon Raporları-Genel Kurul Görüşmeleri*, TAKAV Matbaacılık ve Yayıncılık A.7. Ankara.

Batu, S., Kırcaali İftar, G. (2005), *Kaynaştırma*, Ankara: Kök Yayıncılık

Bazyk, S. (1989) “Changes in Attitudes and Beliefs Regarding Parent participation and Home Programs: An Update” *The American Journal of Occupational Therapy*, November, 43(11), 723-728.

Budak, Yakup. *“Türkiye de Aile Hizmetleri ile Politikalar”*. 1. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu. 2000’li Yıllar da Aile Hizmetleri. (Editörler: Aliye Mavili Aktaş ve Diğerleri) Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu yayınları, 2001. ss: 60- 71.

Carpenter, B. (2000). Sustaining the Family: Meeting the Needs Of Families of Children With Disabilities. *British Journal of special Education*, 27(3), 135-143.

Cavkaytar, A. (1999). *Zihin Engellilere Öz bakım ve Ev İçi Becerilerinin Öğretiminde Bir Aile Eğitimi Programının Etkililiği*. *Anadolu Üniversitesi Yayınları* No:1159, Eğitim Fakültesi Yayınları Eskişehir.

Cavkaytar, A. (2000). "Zihin Engellilerin Eğitim Amaçları". *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 10(1), 115-12,

Cavkaytar, A. (2010). *Aile Eğitimi*. T. Güler, G. Ertürk, A. Özyürek, Ş. F. Tezel, A. Kıldan, A. Cavkaytar, et al. içinde, *Anne Baba Eğitimi*. Ankara: Pegem Yayınevi

Cavkaytar, A. ve H. Diken, İ. (2006), "Özel Eğitime Giriş", Ankara: Kök Yayıncılık

Cuningham, C. "Training and Education Approaches for Parent of Children with Special Needs". *British Journal of Medical Psylogy*. 58, 285-305, 1985 (Aktaran: Sucuoğlu, 1993).

Çamur Duyan, Gülsüm. *"Aile İşlevleri ile Ailenin Sosyal, Demografik ve Ekonomik Nitelikleri ve Yasam Döngüsü Arasındaki İlişkiler"*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2000.

Çelebi, K. (2004). *"Kıbrıs Türk Milli Eğitim Sistemi İçerisinde Yönetim Süreçleri Açısından Özel Eğitim Hizmetlerinin Konumu ve KKTC'de Özel Eğitim Gereksinimli Birey ve Ailelerine Sunulan Hizmetlerin Yeterliliğinin Analiz Edilmesi"*, Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.

Demirel, S.(2007) *Çağdaş Toplum Ve Çağdaş Yaşam Anlayışı İçerisinde Hizmet Veren Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Kurumları*" <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/said.htm> (16/02/2008) 22 Eylül

Dereli, F., & Okur, S. (2008). Engelli Çocuğu olan Olan Ailelerin Depresyon Düzeylerinin Belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*(25), 164-168.

Dunst J C. , Johanson C., Trivette M C. , & Hamby D. (1991). Family-oriented early intervention policies and practices Family- centered or not? *Exceptional Children*, October, November, 115-12

Duyan, Veli. “Aileye Yönelik Planlı Müdahale Sürecinin Aşamaları”. Toplum ve Sosyal Hizmet. Cilt: 14, Sayı: 1, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayını. 2003. ss: 41-61.

Duygun, T. 2001. *Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine olan etkisi*. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Ankara Üniversitesi, 147 s., Ankara.

Elksnin, I., Elksnin, N. Improvin the Skill of Parents of Preschool Handicapped Children: Best Practices in Parent Training. 68th Annual Convention CEC Toronto, Ontario: Nisan, 1990 (Aktaran: Cavkaytar, 2000).

Eripek, S. (2005). *Zihinsel Engellilerin Öğretmenliği Programına Kayıt Yaptıran Öğrencilerin Programı Tercih Durumlarının, İleriye Dönük Kaygılarının ve Çevrelerinden Aldıkları Tepkilerin Belirlenmesi*. 14. Ulusal Özel Eğitim Kongre Bildirileri Kitabı. ss.3-5.

Evcimen, E. (1996). *Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerin (Anne-Babaların) Gereksinimlerinin Belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Eylenen Sarı, N. 1999. *Engelli çocuğu bulunan ana-babalara uygulanan “ana-baba eğitim programı” nın etkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Selçuk Üniversitesi, 68 s., Konya

Gökçe, Birsen. Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, 1998.

Grohnfeldt, M. (1989). *Handbuch der Sprachtherapie*. (1.Hrsg.). (s.281-197) München: Fundus Verlag.

Güneş, H. 2001). *Avrupa Birliğine Üye Ülkelerde Özürlü Çocuklara Yönelik Hizmetler ve Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetleri*, Yasal Düzenlemeler. [Aktaran: Sezgin Vural ve Şerife Yücesoy, Türkiye’de Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Hizmetlerin Yasal

Yapılanmasında Avrupa Birliği'ne Uyum Çabalarının Yansımaları, *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Eskişehir 2003-2004.*].

Güngör, E. (2008). *Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Anne ve Babalarının Psikolojik İlişki İhtiyaçları İle Durumluk Ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Harris, H. (2008). Meeting The Needs Of Disabled Children And Their Families: Some Messages From The Literature. *Child Care In Practice*, 14(4), 355-369.

Here", *Indiana University*,

İçmeli, C., Ataoğlu, A., Canan, F. ve Özçetin, A. 2008. *Zihinsel özürlü çocuğu olan ebeveynler ile sağlıklı çocuklara sahip ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması. Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*, 3; 21-28.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1984). *Türkiye'de ailenin sürekliliği ve değişimi*. Ankara: Türkiye'de Karadağ, G. (2009). *Engelli Çocuğu olan Annelerin Yaşadıkları Güçlükler İle Aileden Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri. TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(4), 315-322.

Karataş, K. (2001b). *Kalkınmanın Önündeki Engel: İşsizlik ve Genç İşsizliği. Sosyal Hizmet Sempozyumu '99 Bölgesel Kalkınma Sürecinde Sosyal Hizmet*. (s. 75– 88), Ed. Ümit Onat ve Aycan Altay, Yayın No: 007, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.

Karataş, Kasım. *"Toplumsal Değişme ve Aile"*. Toplum ve Sosyal Hizmet. Cilt: 12, Kavak, S.(2007). *Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi ve 0-8 Yas Arası Engelli Çocuğu Olan Annelerin Yakınlarından Aldığı Desteği Algılamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, İstanbul.

Kayıtlı Olan Özürlü Bireylerin Cinsiyet, Yerleşim Yeri, Özür Oran, Yaş Grubu ve Eğitim Gruplarına Göre Dağılımı, TC Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2010). Erişim tarihi: 5.8.2011, www.ozida.gov.tr.

Kırcaali- İftar, G. (1997). Türkiye’de özel eğitime bir bakış. *Milli Eğitim Dergisi Sayı 136*. Ankara.

Köse, F. (2003). K.K.T.C. *Lefkoşa ilköğretim okullarına devam eden dokuz yaş çocuklarının anne tutumları ile kardeş ilişkilerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, 163s., Ankara.

Kroth, R. L. Ve Edge, D. Parent Training Gups Stratejies Communications with Parent and Families of Exceptional Children. (3rd.Ed.), USA: Love Publishing Company, 1997.

Küçüker, S. (1993). Özürlü Çocuk Ailelerine Yönelik Psikolojik Danışma Hizmetleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(3), 23-29.

Küçüker, S. 1993. Özürlü çocuk ailelerine yönelik psikolojik danışma hizmetleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(3), 23-29.

Küllü, Z. (2008). *Özürlü Çocuğu olan Ebeveynlerde Depresyon Durumunun Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Leff, J. 1998. Mental health problems of homeless children and families, longitudinal study. British Medical Journal, 21 ; 97-113.

Lindmeier, (2006). *Eltern behinderter kinder und fachleute. Ausarbeitung familien mit behinderten angehörigen*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Universität Koblenz, Landau.

Lüle, F. (2008). *Engelli Bireye Sahip Yoksul Ailelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlarla Başa Çıkma Tarzları*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

O'Dell, S. L., O'Quinn, J., Alford, B. A., O'Brinn, A. J., Brodly, A. S., Ricbenhain, J. E. "Predicting the Neguisition of Prenting Skills Win Four Training Ethids". Behavior Therapy. 13, 194-208,1982.

Odom, S. (2000), "Preschool Inclusion: What We Know And Where We Go From Ogburn, F. Wilham. "The Changing Functions of the Family". Selected Studies in Marriage and the Fa0mily. Newyork: Rinehart and Winston inc. 1973.

Özbaba, N. (2000), "Okulöncesi Eğitimcilerinin ve Ailelerin Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar ile Normal Çocukların Entegrasyonuna (Kaynaştırılmasına) karşı tutumları", *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özbay, Y.; Özmen, E.; Tuncer, A.; Altunay, B. (2007). *Özel Eğitimin Etkisi ve Etkililiği* Özdemir, O. (2010b). Özel Eğitim de Aile Eğitimi ve Rehberliği. A. Cavkaytar (Ed.). *Ailelerin danışmanlık, rehberlik ve eğitim gereksinimlerinin karşılanması* içinde (s.161- 194). Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı (2006) Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, Ankara.

Özen, A. (1999). *Gelişimsel yetersizliği olan çocukların annelerine eğitim uzmanlarıyla çalışırken gerekli olan etkili iletişim becerilerinin kazandırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Özen, A., Çolak, A., & Acar , Ç. (2002). Zihin Özürlü Çocuğu olan Annelerin Günlük Yaşamda Karşılaştıkları Problem Davranışlarla İlgili Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 3(2), 1-13.

Özkalp, E. (1987). *Sosyolojiye Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi ESBAY

Özsoy,Y., Özyürek, M., Eripek, S. (1998). *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar "Özel Eğitime Giriş"*. Ankara: Karatepe Yayınları.

Reichman, N. E., Corman, H., & Noonan, K. (2008). Impact Of Child Disability On The Family. *Matern Child Health*, 12, 679-683.

Russel, F. (2003). The Expectations Of Parents Of Disabled Children. *British Journal of Special Education*, 30(3), 144-150.

Sarısoy, M. 2000. *Otistik ve zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin evlilik uyumları*. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Ege Üniversitesi, 83 s., İzmir.

Sayı: 2, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayını, 2001a. ss: 87-96.

Schomaker, M. (2002). *Die bedeutung der familie in katechetischen lernprozessen von kindern. Eine inhaltsanalytische untersuchung von konzepten zur hinführung der Kinder zu den sakramenten der beichte und der eucharistie*. Münster: Lid

Schulz, D. (1999): *Besondere Wege. Welche Bedeutung haben Kinder mit Behinderung für die Biographie ihrer Eltern?* Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben.

Sontag Curry, J., & Schact, R. (1994). An Ethnic Comparison of Parent Participation and Needs Information Needs In Early Intervention. *The Council For Exeptional Children*, 60(5), 422-433.

Sönmez, M. (2010). *Özel eğitimde aile eğitimi ve rehberliği*. A. Cavkaytar (Ed.). *Aile katılımı içinde* (s.109-131). Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Sucuoğlu B., Küçüker S., & Kanık N. (1994). *Anne babalara öğretme becerilerinin kazandırılması*. Psikoloji Dergisi, 9(31), 36-43

Sucuoğlu, B. (1995). *Özürlü Çocuğu Olan Anne/Babaların Gereksinimlerinin Belirlenmesi*. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 2,1, 10-18.

Sucuoğlu, B. (1997), "Erken Çocukluk Özel Eğitim Programları", *Milli Eğitim Dergisi*, 136

Sucuoğlu, B. (2009). *Zihin Engeli Tanımları Sınıflandırma ve Yaygınlık*. B. Sucuoğlu içinde, *Zihin Engelliler ve Eğitimleri* (2. Baskı b., s. 48-84). Ankara: Kök Yayıncılık.

Şahin, S. (2003), *Özel Eğitimin Tarihçesi*, A. Ataman (Editör), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, (s.102). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Şenel, G. H. 1995. *Yetersizliğe sahip kardeşi olanlarla, olmayanların yetersizliğe yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri yönünden karşılaştırılması*. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(1); 33-39.

Temel Araştırması. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Turnbull, A. P. "Parent Professionell Interactions" (Ed: M. Snell) *Systematic Instruction of the Moderately and Severely Handicapped* (Second Edition) Ohio: Merrill Pub. Corp., Columbu., 1984 (Aktaran: Cavkaytar: 1999).

Vural S. ve Yücesoy, Ş. (2003). "Türkiye'de Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Hizmetlerin Yasal Yapılanmasında Avrupa Birliği'ne Uyum Çabalarının Yansımaları", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 141-157.Cilt.3 No:1.,

Wallender, J.L., Varni, J.W., Babani, L., Dehan, C.B. and Banis, K.T. 1989. Social environment and the adaptation of mothers of psysically handicapped children. *Journal of Pediatric Psychology*, 14, 371-378.

Zoylan, E. 2005. *Engelli kardeşe sahip olan ve olmayan bireylerin kardeş ilişkilerinin belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 107s., Bolu.

EKLER

EK-1

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezinde eğitime devam eden çocukların ana-babalarının beklentileri

Sayın Veli,

Aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar **Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezinde eğitime devam eden çocukların ana-babalarının beklentilerinin** araştırılmasında kullanılacaktır.

Seçeneklerden size uygun olanın, yanına çarpı (x) koyarak işaretleyiniz. Vereceğiniz cevaplar bu araştırmanın dışında kesinlikle kullanılmayacaktır. Bu çalışmaya yapacağınız katkılar için teşekkür ederim.

Aslı AKGÜN

DR. Mukaddes Sakallı DEMİROK

1.BÖLÜM

1. Annenin yaşı

☐ 25 ve altı ☐ 26 - 35 arası ☐ 36 - 45 arası ☐ 46 ve üstü

2. Annenin öğrenim durumu

☐ Okur - Yazar değil

☐ İlkokul

☐ Ortaokulu

☐ Lise

☐ Üniversite

☐ Diğer

3.Ailenin toplam geliri ☐ 1560 Türk Lirası ve altı

☐ 1560-2000Türk Lirası ☐ 2000 -2500 Türk Lirası

☐ 3000 Türk Lirası ☐ 4000 Türk Lirası

☐ 5000 Türk Lirası ☐ 6000Türk Lirası

4. Anne çalışıyor mu?

☐ Evet ☐ Hayır

5. Anne Baba ayrı mı yaşıyor?

☐ Evet ☐ Hayır

6-Çocuğunuzun Engel türü nedir?

☐ İşitme

☐ Görme

☐ Zihinsel

☐ Spastik

☐ Diğer

7. Evde çocukla ilgili kararların alınmasında kimler daha etkilidir?

☐ Anne ☐ Baba ☐ Anne – Baba birlikte ☐ Diğer

8. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezine;

☐ Bazen giderim

☐ Problem olduğunda giderim

☐ Her seans zamanı giderim

☐ Çocuğum kendi basına gider

☐ Diğer

9-Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezini nasıl öğrendiniz?

☐ Basın – yayın aracılığı ile ☐ Doktor aracılığı ile

☐ Araştırma yaparak ☐ Komsular aracılığı ile

☐ Tesadüfen

Aşağıdaki ifadeleri okuyarak, düşüncenize uygunluğunu içine yazınız.

FİZİKSEL ÖZELLİKLER	HİÇ	AZ	ORTA	ÇOK	TAM
1.Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi binasında çocuğumun hareket etmesini kolayca sağlayacak uygun oyun alanları bulunmalıdır.					
2.Merkez binasının çok katlı olmaması çok katlı ise diğer katlara asansörle çıkılması gibi düzenlemelere önem veririm.					
3.Kurum binasının merdiven korkuluklarının yumuşak madde ile kaplanması gereklidir					
4.Eğitim odalarının yer döşemelerinin silinebilir malzeme ile kaplanması gerekir.					
5.Merkez binasının müstakil ve bahçe içinde olmasını önemserim.					
6.Çocuğumu götürdüğüm Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, temiz ve düzenli olmalıdır.					
7.Kurum binasının uygun havalandırma ve ısıtma sistemleri ile donatımı sağlanmalıdır.					
8.Kurum binasının ilgili kurumlar tarafından incelenerek hazırlanmış yangın, sel ve deprem raporlarını görüyor olmam beni rahatlatmaktadır.					

EĞİTİMİN ÖZELLİKLERİ	HİÇ	AZ	ORTA	ÇOK	TAM
9.Özel Eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yayan eğitimciler sürekli değişmemelidir.					
10.Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezini seçmemde, çevremde aynı gereksinime sahip çocukların ailelerinin olumlu referanslarının olması önemli bir etkidir.					
11.Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezinde verilecek olan eğitim, çocuğumun gereksinimlerini karşılamaya yönelik olmalıdır.					
12.Kurum bana, çocuğumun bakım ve eğitimine katkıda bulunabilmem için gerekli olan bilgi ve beceriyi sağlamalıdır					
13.Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde eğitim gören her çocuğun gelişimlerini içeren özel kayıtlar tutulmalıdır					
14.Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde uygulanan eğitim programında resim, sergi, tiyatro, gezi, festival v.b sosyal aktivitelere de yer verilmelidir.					

15.Çocuğumun gereksinimleri doğrultusunda çocuğumun özelliklerine göre eğitim programları oluşturulmalıdır.					
16.Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi programları, çocuğumun mesleki eğitim becerilerini geliştirmesini sağlayacak nitelikte olması gereklidir.					
17.Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde eğitim etkinliklerinin gün boyu sürmesi gerekir.					
20.Çocuğum sadece bireysel eğitim almalıdır.					
21.Çocuğum sadece grup eğitimi almalıdır.					
22.Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde çocuğum, bireysel eğitimle birlikte grup eğitimi de almalıdır.					

PERSONEL ÖZELLİKLERİ	HİÇ	AZ	ORTA	ÇOK	TAM
23.Kurumda görev yapan eğitimciler (psikolog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci, vb), özel gereksinimli bireylerin eğitiminde bilgi ve beceriye sahip kişilerden oluşmalıdır.					
24.Kurumda görev yapan eğitimciler (psikolog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci, vb), özel gereksinimli bireylerin eğitiminde bilgi ve beceriye sahip olmamaları durumunda profesyonelce çalışmaları beni rahatsız etmez.					
25.Kurumda görev yapan eğitimciler (psikolog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci, vb), dışında çalışanlar da çocuğumun gereksinimleri hakkında bilgi sahibi olması gerekir.					

26.Kurumda çalışan eğitimciler, takip edecekleri eğitim programlarına uygun araç ve gereçler geliştirmelidirler.					
27.Kurumda çalışan eğitimciler, kurumda bulunan araç-gereç ve teçhizatı verimli olarak kullanabilmelidirler.					
28.Kurumda çalışan tüm personel zaman zaman hizmet içi eğitimden geçmelidirler.					
29.Kurum personelinin kılık kıyafeti ve görünümünün yönetmeliklere uygun olması benim için önemlidir.					

AİLE REHBERLİĞİ VE DANISMA HİZMETLERİ	HİÇ	AZ	ORTA	ÇOK	TAM
30.Kurum, ailelere çocukların gereksinimleri ile ilgili ayrıntılı bilgi vermelidir.					
31.Kurum, çocuğun eğitimine yönelik (teknoloji, araç- gereç, eğitim yöntemi vb) gelişmelerden aileleri sürekli haberdar etmelidir.					
32.Ailelere çocuklarının eğitimlerini izleme (gözlem odası, kapalı devre tv sistemi gibi) imkanları sağlanmalıdır.					
33.Kurum zaman zaman aileleri bir araya getirecek etkinliklere yer verilmelidir.					
34.Çocuğumun devam ettiği/edeceği okul ile ilgili işlemlerde (kayıt-kabul, sınıf geçme vb) bizlere gerekli rehberlik yapılmalıdır.					

35.Kurumda görev yapan eğitimciler (psikolog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci,), ihtiyaç duyulduğunda ailelere de hizmet vermelidir.					
36.Kurum, alanında uzman kişiler çağırarak, ailelere belirli aralıklarla panel, konferans, seminerler düzenlemelidir.					

.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları üzerinde durulmuş, araştırmada geçen bazı kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1.Problem

Aile toplumun en önemli yapı taşlarından bir tanesidir. Aile olmadan toplum olması düşünülemez. Her ailenin birçok görevi ve sorumluluğu vardır. Bu sorumlulukların en başında ailenin çocuğuna doğduğu günden itibaren iyi bir anne baba olarak davranması, çocuklarını hayata hazırlaması ve onları iyi bir birey olarak yetiştirmesi gibi sorumluluklar bulunmaktadır. Bu sorumluluklar yerine getirildiği sürece ailede olumlu gelişmeler yaşanır (Ömeroğlu, 1994).

Anne babalar çocuk sahibi olduğu günden itibaren çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmekle yükümlüdür. Aile olmanın en başında bireylerin birbirlerine sevgi ve saygı çerçevesi içerisinde hayatlarını sürdürebilmeleri gerekmektedir. Her aile çocuğunun normal birey olmasını yürümesini, konuşmasını, görmesini, duyması gibi özelliklerinin sorunsuz olmasını ister. Fakat her aile bu özelliklere sahip çocuklara sahip olamayabilmektedir. Bu durum ailenin farklı yaşantılara girmesine neden olabilir. Böyle bir durumla karşılaşan ailelerde normal çocuklara sahip ailelere göre daha fazla bakım ve eğitim sağlamaları gerekmektedir. Ailelerin bu alanlarda yeterince bilinçli olmaması ve duruma hemen adapte olamadıkları da dikkat çekmektedir. Bu durumun üstesinden ancak uzmanlar tarafından belirlenen hedefler doğrultusunda yardım alınarak atılabilir. Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler çocuklarına becerileri öğretme ya da terapi çalışmalarına yardımcı olma gibi görevler üstlenirler. Böylece çocuklarında yaşamış oldukları psikolojiyi en kısa sürede atlatmaya çalışırlar (Sucuoğlu, 1997).

Aileler özel gereksinimli çocuklarını doktora, terapist, eğitimcilere götürerek bu duruma alışmaya çalıştıkları bir gerçektir (Kurt, 2001).

Bu sayede psikolojik baskıları en aza indirmeye çalışmaktadırlar. Bunun yanında engelli bireylerin ailelerine yönelik hizmetler geliştirilmelidir. Bu durum ailenin psikolojik olarak çocuğundan uzaklaşmasını engellemek için yapılmaktadır. Her engelli bireye sahip olan aile aynı tepkiyi vermeyebilmektedir. Kimi aileler bu durumu enken kabullenerek çocuğunun yanında olmaya çalışırken kimi aileler ise bunun tam tersini yapmaktadır. Bu nedenle ailelerin psikolojik olarak destek anlamaları çok önemlidir.

Aileler bu süreçlerin ardından uzmanlara danışarak çocukları ile ilgili bilgi becerileri geliştirmek uygulamak için kimlerden nereden yardım alacaklarını araştırma içerisine girerler (Bailey & Simeunsson, 1998).

Her aile belli bir süreçten geçtikten sonra çocuklarının iyi olmaları için uzmanlardan yardım almaya çalışırlar. Bu durum ailelerin çocuklarına nasıl yardımcı olacakları, hayatlarını nasıl sürdürecekleri gibi soruları da beraberinde getirebilmektedir. Aileler çocuklarına faydası olabilecek hemen her türlü çözümü denemekten kaçınmazlar.

Aileler eğitim sürecinde yaşadıkları evde de olabileceği gibi çocuklarının gittiği kurumlarda da katılım sağlamalıdır. Böylece çocuklarının davranışlarını ve becerilerinin destekleyicisi olmaktadır (Bayzk,1989).

Aileler çocuklarına ne kadar destek olurlar ise hem kendileri hem de çocuklarının yaşadıkları şeylere daha erken alışmalarını sağlarlar. Fakat her aile de bu düşünceleri görmek pek mümkün olamayabilmektedir.

Her özel gereksinimli çocuğa sahip ailenin gereksinimleri birbirinden farklıdır. Benzerlik gösteren gereksinimleri ise, ailenin çocukla nasıl çalışacağı, çocuğun geleceği ve eğitim ile ilgili olan konulardır (Sucuoğlu, 1995).

Özel gereksinimli öğrencilere hizmet veren resmi ve özel kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlarda, işitme, ortopedik, zihinsel engelliler, otistik çocuklar, dil ve konuşma bozukluğu olan çocuklara eğitim hizmeti verilmektedir (Öz. Eğ. Hiz. Çalışma Raporu, 2000).

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin sayısı hızla artmaktadır. Bu kurumlar çocukların özelliklerine göre program geliştirmekte, bununla birlikte ailelerinde ilgisini çekmektedir (Özürlüler idaresi Başkanlığı 2000).

Son yıllarda açılan rehabilitasyon merkezleri de özel eğitime ihtiyaç duyan bireylere destek vermektedir. Her toplumun özel eğitim ve rehabilitasyon alanında ihtiyaç duyan bireylere hizmet vermek amaçlı kurumlar açmalı ve bireylerin ailelerine de ihtiyaç duyduğu alanlarda yardım sağlanmalıdır. Aileleri özel eğitim ve rehabilitasyon alanında bilinçlendirmek bilgi sahibi yapmak çok önemlidir. Kimi aileler kendi başlarına her şeyin üstesinden gelebilirken kimi ailede ise bunların tam tersi yaşanmaktadır. Önemli olan aileleri bilinçlendirmek ve bilgi sahibi yapmaktır. Kendilerini çocuklarına faydalı olabileceklerini onlara ispatlayabilmektir.

Bu çalışmada özel gereksinimli bireylere sahip annelerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerin den beklentileri araştırılmaya çalışılacaktır. Bu nedenle araştırmanın problemini, KKTC deki özel gereksinimli bireylere sahip annelerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentileri oluşturmaktadır

1.2. Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı, özel gereksinimli bireylere sahip olan annelerin çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentilerini belirlemek ve bu beklentilerine ilişkin değişkenleri incelemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1.2.1. Alt amaçlar

- 1- Annelerin ölçeğin maddelerini derecelendirme dağılımları
- 2-Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin yaşlarına göre çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklenti düzeylerinde fark var mıdır?
- 3-Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin öğrenim durumlarına göre çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklenti düzeylerinde fark var mıdır?

4- Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin çocuklarının yetersizlik türüne göre devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklenti düzeylerinde fark var mıdır?

5- Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin gelir düzeyleri göre çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklenti düzeylerinde fark var mıdır?

1.3.Önem

KKTC de özel gereksinimli bireylere hizmet veren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Merkezlere devam eden bireylerin annelerinin bu merkezlerden beklentileri ile ilgili araştırma oldukça sınırlıdır. Yapılacak olan bu araştırma ile birlikte elde edilecek sonuçlar hem aileler hem de kurum sahiplerinin bundan sonra alacakları kararlarda yol göstereceği mümkündür. Özel gereksinimli bireylerin annelerinin kurumla ilgili özelliklere de dikkatini çekmesinin önemini sağlayacaktır.

1.4. Varsayımlar

Özel gereksinimli bireylere sahip olan anneler, ölçekteki soruları cevaplarken içtenlikle ve samimi bir şekilde cevap verdikleri varsayılmıştır.

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki özel gereksinimli çocukların annelerin katılımının sağlanması, merkezlerin başarısını yükseltir, sonuçlarını etkiler. Ayrıca bu araştırmaya katılanların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinin sorunlarını yansıtabilecek düzeyde oldukları da varsayılmıştır.

1.5.Sınırlılıklar

Çalışma grubunu, KKTC’ de bulunan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam etmekte olan öğrencilerin anneleri ile sınırlıdır. Araştırmadaki veriler 2014-2015 öğretim yılında toplanmıştır.

1.6.Tanımlar

Özel Eğitim: Özel eğitime muhtaç bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılamak için özel eğitim alanında yetiştirilmiş personel ve geliştirilmiş eğitim programları özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir (Doğru & Cavkaytar, 2014).

Aile: Toplumun en küçük ve en temel birimidir. Güçlü ve düzenli aile sağlam bir toplumdur. Toplum düzenlemek aileyi düzenlemek demektir. Bu şekilde sağlam bir toplum da sağlam aile oluşur (Ömeroglu,1994).

Özel gereksinimli bireyler: Öğrenmede ya da davranışta problem yaşayan çocuklarda, bedensel ya da duyuşsal yetersizliğı olanlarda, zihinsel olarak üstün zeka durumundakilerde ve özel yeteneğı sahip olan çocukları kapsar (Eripek, 2005).

Rehabilitasyon: Doğuştan ya da daha sonra herhangi bir nedenle oluşun ve bunları en az düzeye indirmek için özörlü bireylere fiziksel, zihinsel, psikolojik, ruhsal, sosyal, mesleki ve ekonomik alanlarda yaralanabileceğı yetenekleri kazandırmak bununla birlikte bireyin toplumla bütünleşmesini, ayrıcılığı karşı tedbirlerin alınmasının tümünü oluşturmaktadır. (5378 numaralı ve 25868 sayılı özörlüler ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde değışiklik yapılması hakkında kanun)' da geçmektedir.

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. Kuramsal Açıklamalar

Bu bölümde, ailenin tanımı özellikleri, işlevleri, ailelerin yasadıkları sorunlar ve eğitim ortamları ile ilgili genel bilgilere ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1.1. Aile

Çocuğun gelişiminde ailenin yeri çok önemlidir. Aile özel gereksinimli çocuğa sahip olsun ya da olmasın çocuğun gelişimindeki yeri ve önemi artık bilinen bir gerçektir. Aile desteği okulöncesinden itibaren başlayarak önemli bir yer tutar. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerde her şeyden önce çocuğuna karşı ilgi göstermeli ve ihtiyaçlarını tespit etmelidir (Batu ve diğerleri, 2005).

İyi bir aile içerisinde yetişen çocuklar hem eğitim hem de gelişim açısından olumlu olarak hayata hazırlanır. Aile bir çocuğun yaşamında olması gereken en önemli temel taşlardan biridir. Her toplumda aile tanımı farklı olarak yapılabilir. Aile temel yapı taşıdır, aile birlik beraberliktir, aile sorumluluktur gibi aileyi oluşturan kavramlarda vardır. Bu kavramlar aileden aileye de değişebilir.

Hemen her birey toplum içinde bir aile grubunun içinde doğar büyür ve yetişir. Her toplumda aile sistemi bulunmaktadır. Aile birbirine kan bağı ile bağlı bireylerden oluşan bir grup olarak da tanımlanabilir (Özkalp, 1987) .

Aile kan bağı ile birbirine bağlı bireylerden oluşan bir gruptur. Aile anne baba ve çocuklardan oluşmaktadır. Bu grubun aile içi ilişkileri kuvvetli olduğu sürece hayata güven verici bir şekilde hazırlanılır. Bunun yanında aile olabilmek için üremekte gerekmektedir. İnsan kendi türünü devam ettirmek için üremektedir. Bugün aile türlerine bakıldığında birbirinden farklı özelliklere sahip aile kavramlarının olduğunu görüyoruz.

Aile türüne bakıldığında baba egemenliğine dayalı “babaerkil”, anne egemenliğine dayalı “anneerkil”, ve anne-babanın birlikte oluşturduğu “eşitsel aile”, olarak görülmektedir. Günümüzde ise “geleneksel aile” ve “çekirdek aile” olarak iki tür aile bulunmaktadır. Geleneksel aile için köy ailesi, eski aile olarak yorumlar yapılırken, çekirdek aile için şehir ailesi, modern, demokratik, çağdaş ailesi tanımı yapılmaktadır. Aile insan yaşamında önemli toplumsallaşma kurumudur (Kagıtçıbaşı,1984).

Günümüzde aile kavramına bakıldığında çekirdek ve modern aile dediğimiz geleneksel aile kavramlarına sıkça rastlamaktayız. Aslında aile için farklı tanımlar yapmakta doğru olmaz, Aile türleri ile ilgili yapılan açıklamalar genellikle hep aynıdır. Aile anne baba ve çocuklardan oluşan bir topluluktur ve bu topluluk babanın ya da annenin egemenliği üzerinde gerçekleşmektedir. Aile birbirine bağlı insan topluluğudur gibi açıklamalar yapılmaktadır.

2.1.2. Ailenin özellikleri

Aile, toplum içinde var olan diğer toplumsal gruplara benzemekle birlikte onları diğerlerinden ayıran özelliklere sahiptir. Ailenin birçok sayıda özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler ailenin yapısını ortaya koymaktadır (Gökçe, 1998).

Ailenin ayırt edici özellikleri aşağıda başlıklar altında toplanmıştır;

- Aile özgündür, aile bireyleri soylarını sürdürebilmek, kader birliği, sevgi, şefkat gibi duygular içerisinde güdülenmektedir.
- Aile evrensel bir yapıya sahiptir. Her insan bir aileye bağlı ve bir aileye sahiptir. Bu özellik aileyi evrensel yapıya sokmaktadır.
- Aile şekillendirme özelliğine sahiptir. Aile içerisinde yaşayan bireyler birbirlerini şekillendirme özelliğine sahiptir. Bu özellik ailenin toplumsallaştırma etmenleriyle ilişkilidir.
- Aileyi oluşturan her bireyin aileye karşı sorumlulukları vardır. Her aile üyesi toplumsal sorumluluklarını yerine getirmekle yükümlüdür. Bu toplumsal sorumluluklar dinsel inanışlar, gelecekte beklenenler gibi sorumluluklardır.

- Aileyi denetleyen bir takım kurallar vardır. Yani aile toplumsal kurallar ile kuşatılmaktadır. Bu kurallar bireylerin aile ve evlilik ortamlarındaki tüm aşamaları kapsamaktadır.

Aileyi oluşturan kurallar uygulandığı sürece başarıya ulaşır ve iyi bir aile tablosu meydana gelir. Aile kurallarına uyulmadığı takdirde aile sorumluklarını toplumsal değerler dışına çıkar ve aile değerleri zarar görür. Aile özellikleri ve işlevleri bakımından toplumsal bir öneme sahip olan bir kurumdur (Budak, 2001).

2.1.3. Ailenin işlevler

Günümüzde aile yapıları birbirinden farklı olarak görülmekle birlikte yerine getirdiği işlevlerle de önemli bir yere sahiptir. Aileler bu işlevlerin önemli bir bölümünü üstlenmektedir. Bu işlevleri üstlenmelerinin nedeni kendilerine yeterli duruma gelme sürecinin uzun olması ve insanların bu süreçte kendilerine yol gösterici birilerine gereksinim duymasıdır.

Her ailenin birçok işlevi vardır ve bu işlevler yerine getirilmesi bakımından toplumdan topluma zamandan zamana ve hatta aynı toplumda bile değişebilmektedir.

Ogburn göre (1973; aktaran: Çamur Duyan, 2000; Duyan, 2003) Ailenin işlevleri ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak, çocukların eğitimleri ile ilgilenmek, boş zamanları değerlendirmek çeşitli faaliyetlerde bulunmak gibi aile bireyleri için karşılıklı sevgi ortamı yaratmaya çalışmaktır.

Ailenin işlevleri yedi grupta toplanmıştır. Bu gruplandırmaya göre ailenin;

- Koruyuculuk işlevleri,
- Ekonomik işlevler,
- Statü sağlama işlevleri,
- Biyolojik işlevler,
- Psikolojik işlevler,
- Eğitim işlevleri,
- Boş zaman değerlendirme işlevleri bulunmaktadır.

2.1.3.1.Koruyuculuk işlevi: Aileye dışarıdan gelecek olan zararlara karşı bireylerin güvenliğini sağlamak koruyuculuk işlevini açıklar.

2.1.3.2. Ekonomik işlevler: Ailenin temel gereksinimlerini karşılayan işlevdir.

2.1.3.3. Statü sağlama işlevi: Ailenin toplumdaki yerini belirlemek statü işlevi ile sağlanmaktadır.

2.1.3.4. Biyolojik işlev: Ailenin varlığını koruyup cinsel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik işlevdir.

2.1.3.5. Psikolojik işlev: Aile bireylerinin birbirine saygı sevgi içerisinde güveni oluşturmaları psikolojik işlevi sağlamaktadır.

2.1.3.6. Eğitim işlevleri: Eğitim okulöncesinden başlayarak kademe kademe ilerleyerek aile okul işbirliği içerisinde ilerleyen bir işlevdir.

2.1.3.7. Boş zaman değerlendirme işlevleri: Ailedeki bireylerin boş zamanlarında etkinlik yaparak değerlendirme işlevidir.

Aile işlevleri aileyi birbirine bağlayan kenetleyen değer yargılarıdır. Aile işlevlerini yerine getiremediği sürece başarısız yerine getirdiği sürece başarılı olmaktadır. Ailenin çocuğuna vereceği eğitim gibidir. Aile ne ekerse onu biçer. Önemli olan bu işlevlerin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesidir.

Ailenin biyolojik anlamda soyunu sürdürebilmesi için bu işlevleri yerine getirmesi gerekmektedir birlikte toplumsal anlamda da kuşaklara kültürünü aktarması için bu işlevlerin önemi vardır.

Aile sisteminin yapısı, işleyişi, aile içi ilişkiler ile ilgili değerlendirme yaparken toplumsal yapıya da dikkat etmek gerekir. Aile yaşantıları her toplumun her ailenin farklıdır. Bu nedenle toplumsal yaşantıları da göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Karataş, 2001).

Kimi aileler ise aile ilişkileri iyi olmamasına rağmen birbirlerine bağlı olabilmektedir. Bunlar ailede çocuğun rahatsız olması, babanın ya da annenin rahatsız olması gibi durumlardan da meydana gelebilmektedir. Aileler sağlık konularında ne kadar da sorun yaşarlarsa da yaşasınlar her zaman birbirlerine bağlı olmaya çalışırlar. Bu durum bazen tam tersini de gösterebilmektedir.

2.1.4. Ailede Engelli Üyenin Varlığı

Engelli çocuğa sahip olma aileyi fazlası ile etkilemektedir. Aileyi duygusal olarak etkilemekle birlikte, engelli bireyle ilgili yeterli bilgi sahibi olamama, başkalarına bu durumu açıklamada sorun yaşama, bireyin geleceğine ilişkin kaygılar, tedavi ve eğitim konusunda bilgi sahibi olmamaları aile için önemli sorunlardandır. Ailenin bireydeki engelin tipine, eşler arası ilişkilere, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyine ve aile içi dışı ilişkilerde farklılık göstermektedir (Kavak, 2007).

Aile içerisinde engelli bireyin var olması aileyi etkili iletişim kuramama, gerçekçi olmayan beklentiler içerisinde girmeye olumsuz tutumlar sergilemesine neden olabilmektedir.

Ailede engelli bireyin bulunması aile yaşamını olumsuz olarak etkilemektedir. Ailenin çevresinde, yaşamında verilen olumsuz tepkiler aile ilişkilerinin bozulmasına neden olabilmektedir. Bu tepkiler sonucunda aile ilişkileri giderek sağlıklı bir şekilde ilerlemeye başlamaktadır (Duyan, 2000).

Engelli çocuğu olan aileler bir yandan kendi işlerini devam ettirirken bir yandan da kaygı içerisinde girerler. Engelli bir çocuğa sahip olmanın psikolojisi ile günlük yaşayışlarının değişeceğini düşünürler. Bundan farklı olarak ta aileler engelli bir çocuğa sahip olmalarının nedenlerini birbirlerinde ararlar ve birbirlerini suçlayabilirler. Aile içerisinde iletişim kopukluğu olması “şiddet” ve “davranış bozukluğu” gibi sorunlar da çıkabilmektedir (Karatas, 2001).

Günümüzde engelli çocuğa sahip ailelerde çocuğu kabul etmeme, çocuğundan uzaklaşma, aile içerisinde kopukluklar, anne babaların birbirlerini suçlaması gibi

problemler görülmektedir. Bu problemler ancak ailenin her şeyi kabullendiği ve üstesinden gelebileceğini hissettiği zaman aşılabılır.

Bazı ailelerde engelli çocuğun olması aile için hareket noktası olur. Engelli bir çocuğun olması ailenin yaşamını değiştirir anlam kazandırır. Aileler için engelli bir çocuğa sahip olmak bir destek aile ilişkilerinin devam etmesinde koltuk değneği vazifesi görür (Küçüker, 1993).

Kimi aileler ise çocuğuna bağlı olmayı seçerek her şeyin üstesinden ancak bu şekilde gelebileceklerini düşünürler. Bu da aileler için çok doğru bir karardır. Aile için engelli ya da engelsiz bir varlık düşülmemesi kabullenilmesi gerekir.

Aile kurumu engelli ya da engelsiz olsun sağlıklı tüm üyelerle bir bütün oluşturur. Bu bütünü oluşturan üyeler ilişkileri işlevleri birbiri ile ilişkilidir. Üyeler içerisinde meydana gelebilecek aksamalar işlevlerde sorun olmasına neden olacaktır (Akıncı, 2007, Dereli ve Okur, 2008, İcmeli ve diğerleri 2008,).

Bu nedenle aile çocuğunu ve çocuğunda olabilecek her türlü olumsuz durumu kabul etmelidir.

2.2. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon

Bireyin çeşitli nedenlerden dolayı bireysel ve eğitimsel yeterlilikleri açısından beklenen düzeyde olmaması, ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için özel olarak eğitilmiş bireyler sayesinde uygun ortamlarda sürdürülen eğitime “özel eğitim” denir (Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı, 2006).

Yine özel eğitim ile ilgili yapılan başka bir tanımda ise, normal kişilerden farklı olan ve özel gereksinime ihtiyaç duyan çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanların yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, engelli bireyi kendine yeterli hale getirecek topluma kaynaşmasını sağlayan eğitimidir (Eripek, 2000).

Bireysel olarak planmış ve bireyin bağımsız yaşama olasılığını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen farklılaşan özelliğe sahip öğrencilerin tümüne verilen eğitim olarak tanımlanabilir Özel eğitime muhtaç bireylerde uygun araç gereçler kullanılarak desteklenmeli ve kapasiteleri en üst düzeyde kullanabilmeleri açısından önemlidir (Kırcaali-iftar, 1998).

Toplumda üstün zekalı ya da zeka geriliği olan her bireyin özel eğitime ihtiyacı vardır. Çocukların eksikliklerine göre alacağı eğitim programlarına göre uygun araç gereçler kullanılarak eksikliklerin üstesinden gelmeye çalışılır. Bir çocuğun zekası ne kadar geri olursa olsun uygun yöntemler kullanıldığı sürece verilerin alınması mümkündür.

2.2.1. Özel Eğitimin amaçları

26184 sayılı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin;

- 1- Kendilerine yeterli duruma gelmelerinin toplum içinde bağımsız yaşamalarına yönelik temel yaşam becerilerini geliştirmelerini;
- 2- Eğitimde uygun araç gereçler yöntem, personel kullanılarak eğitim ihtiyaçlarını karşılamayı ve yeterli düzeye gelmelerini;
- 3- Toplum içinde işbirliği içinde çalışabilmeyi çevreye uyum sağlayabilmeyi amaçlar.

2.2.2. Özel Eğitimin ilkeleri

26184 sayılı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin;

- 1- Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimi erken yaşta başlar.
- 2- Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerde özel eğitim hizmetleri toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sürecini kapsayacak şekilde planlanarak sürdürülür.
- 3- Özel eğitime hizmetlerine ihtiyacı olan bireyler, eğitim hizmetlerine, ilgi, yetenek, ve yetenekleri doğrultusunda özel eğitim hizmetlerinde yararlanmaya başlar.

- 4- Aileler özel eğitim hizmetleri sürecinde eğitimin her boyutuna aktif olarak katılması sağlanır.
- 5- Özel eğitimin geliştirilmesinde, üniversitelerin ilgili bölümleri ve özel eğitimle ilgili etkinlikler düzenleyen sivil savunma kuruluşları işbirliği içinde çalışır.
- 6- Bireylerin her türlü kademedeki eğitimlerinin kesintisiz olarak sürdürülebilmesi, rehabilitasyon hizmetlerini sağlayacak kuruluşların işbirliği içinde olması gerekir.
- 7- Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler sosyal ve fiziki çevrelerinden eğitim hizmetlerinde ayırmadan planlanır ve yürütülür.
- 8- Özel eğitime ihtiyacı olan bireylere bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilir ve eğitim bireyselleştirilerek uygulanır.
- 9- Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerine dikkat edilerek, eğitim sürecinde akranları ile birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.

2.2.3. Özel Eğitime Muhtaç çocukların sınıflandırılması

Özel gereksinimli her bireyin yetersizliği birbirinden farklıdır. Engellilik zihinsel veya bedenselde olabilir (Özsoy ve diğerleri, 1998; Aral ve Gürsoy, 2009; orgm.meb.gov.tr, 2012; Diken, 2010; Akçamete, 2009).

Özel eğitime gereksinim duymayı özür (yetersizlik) ve engel kavramlarından anlayabiliriz. Özür ve engel kavramları birbirinden çok farklı kavramlardır. Özür, bedenin ya da organın görevini yerine getirememesinden meydana gelirken, engel ise kişinin toplumsal yaşamın gerektirdiklerini yerine getirememeden kaynaklanan sorunlardır (Özbaba, 2000).

2002 Türkiye engelliler araştırmasına göre engel türlerine bakıldığında (ozida.gov.tr, 2012);

Görme engelliler, ortopedik engelliler, dil ve konuşma engelliler, işitme engelliler, zihinsel engelliler olmak üzere sınıflandırılmaktadır.

2.2.3.1. Görme engelliler: Tek ya da iki gözünde kısmi olarak bozukluk yaşayan kişidir. Görmekte sorun yaşayanlar ve göz protezi kullananlar, gece körlüğü, renk körlüğü olanlarda bu gruba girmektedir.

2.2.3.2. Ortopedik engelliler: Kas ve iskelet sisteminde ortaya çıkan yetersizliklerden meydana gelen engelliliktir. Kişinin el, kol, bacak, omurga ve parmaklarında eksiklik, fazlalık, yokluk, şekil bozukluğu, kemik hastalığı olanlar, felçliler, spastikler, spina bifida olanlar, serebral palsi olanlar, kas güçsüzlüğü, hareket kısıtlılığı olanlar bu grup içerisinde yer almaktadır.

2.2.3.3. Dil ve konuşma engelliler: Herhangi bir nedenden dolayı konuşmada sorun yaşayan ya da konuşma hızında, akıcılığında sorun yaşayan kişidir. İşittiği halde konuşamayan insanlarda vardır bunlar, gırtlakları alınanlar, afazi, dil-dudak-damak-çene yapısından meydana gelen bozukluk olanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler olanlar bu grup içerisinde yer almaktadır.

2.2.3.4. İşitme engelliler: ki kulağında ya da tek kulağında tam ya da kısmi olarak işitme kaybı yaşayan kişiler bu gruba girmektedir. İşitme cihazı kullanan kişilerde işitme engelliler grubunda yer almaktadır.

2.2.3.5. Zihinsel engelliler: Çeşitli derecelerde zihinsel engelliği bulunan kişiler bu gruptadır. Down sendromlular, zeka geriliği olanlar (mental retardasyon), fenilketonüri (zeka geriliğine yol açmışsa) bu gruba girmektedir.

Engelliğin oluşmasını sağlayan nedenler 3'e ayrılmaktadır. Bunlar doğum öncesi nedenler, doğum ve doğum sonrası nedenler olmak üzere gruplandırılmaktadır (Baykan, 2000; T.C. Başbakanlık Özürhükler İdaresi Başkanlığı, 1999; Aral ve Gürsoy, 2009).

2.2.4 Rehabilitasyon

Rehabilitasyon doğuştan ya da sonradan çeşitli nedenlerle oluşan engeli ortadan kaldırmaya çalışmak ya da engeli en az düzeye indirmeyi bununla birlikte engelli olan bireylere zihinsel fiziksel, ruhsal, psikolojik, sosyal, mesleki alanlarında

başarabileceği yetenekler kazandırmayı amaçlayarak sosyal çevrede kendine ve topluma yeterli olabilmesi için yapılan hizmetlerdir (5378 numaralı ve 25868 sayılı Özürlüler Ve Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararname, 2005).

2.2.5 Özel Eğitim ve Rehabilitasyonun önemi

Her toplumda engellilik sorunu yaygın bir şekilde vardır. Bunlar aile içi sorunlardan, doğal afetlerden, toplumsal savaşlar gibi birtakım sorunlardan meydana gelen engellilik durumlarıdır. Engelli sayısı gün geçtikçe her toplumda artmaktadır. Sağlık hizmetlerinin yeterli olmadığı ülkelerde doğum öncesi ve doğum sonrası kaynaklanan sorunlar nedeni ile engelliliğin önemli boyutlara ulaştığı görülür (Aytaç, 2000).

Görüldüğü gibi aslında engelliliğin doğum öncesinde ve doğum sonrasında çeşitli nedenlerden dolayı meydana gelen bir sorun olduğu ve insanların bu sorunların üstesinden gelemediği görülmektedir. Her toplumda da engellilik kavramı birbirinden farklıdır. Aileler için sağlık hizmetlerinin yetersiz olması bile bir engellilik kavramıdır.

Özel eğitim ve Rehabilitasyon kurumlarında engel grubuna sahip olan bireyleri (zihinsel, bedensel, sosyal, ruhsal, konuşma, duygusal, görme, işitme) normal yaşamda ihtiyacı olan gereksinimlere ulaşmalarını, kendilerine yeterli olmalarını da sağlayacak beceriler kazandırmak üzere kurulmuş ve hizmet veren bir kurumlardır. Kurumlar özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için yapılan inceleme ve tespit çalışmaları ile elde edile sonuçlara göre yeni modeller geliştirmeyi hedeflemektedirler.

Geliştirilen modeller sayesinde aileler çocuklarının gelişimini baştan sona takip edebileceklerdir. Geliştirilen modeller sayesinde de aileler çocuklarındaki değişiklikleri görebileceklerdir.

Kurumlar, çeşitli nedenlerle bireyin eğitim yeterlilikleri bakımından akranlarına göre farklılık gösteren bireyler için de hizmet sunmaktadır. Bu farklılık ağır, orta, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olanlar ile öğrenme yetersizliği olan; görme, işitme, sinir

sistemi zedelenmesi, ortopedik yetersizliği olanlar; duygusal uyum, dil ve konuşma, duygusal uyum ve özel öğrenme güçlüğü yaşayanlar; birden çok alanda yetersizlik yaşayanlar; down, otistik, rett sendromlular; hiperaktif ve öğrenme güçlüğü yaşayanlar bu hizmetlerden yararlanabilirler. Bu hizmetler amaca uygun ortamlarda gerçekleştirilmektedir. Çocukların engel türlerine göre eğitimciler tarafında eğitim verilmektedir. Kurumlar da bireyler için psikolog ve öğretmen gibi mesleki alanlarda ekip çalışması ilkesine uygun olarak çalışmalar yapılmaktadır. Bununla birlikte kurumlarda hemşireler, sağlık elemanları, kurumlarda görev yapan diğer yardımcı personelde hizmetliler katkı sağlamaktadır (Demirel, 2008).

Özel eğitim ve Rehabilitasyon kurumlarının amacı;

- a) Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyleri öğrenci merkezli olarak hazırlanan programlar ile konuşma, dil gelişim güçlüğü, zihinsel, fiziksel, görsel, duygusal, davranış problemleri ile öz bakım becerilerini bağımsız olarak yapmalarını sağlamaktır.
- b) Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve ilkelerine uygun olarak, engelli bireylerin ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda genel, mesleki haklar kazanmalarını sağlamaktır (2005 tarihli ve 25883 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kursları Yönetmeliği).

Aileleri toplumu bilgilendirmek amacı ile özel eğitim ve rehabilitasyonla ilgili yazılar, görsel materyaller hazırlanarak özel kurumlar aracılığı ile yapılır. Engelliler ile ilgili yapılan çalışmalar da çeşitli etkinliklerle kamuoyuna sunulur. Bunun nedeni ise toplumun bu konuda bilinçlendirilmesini sağlamaktır. Toplum içerisinde aileler ve bireyler önem yer tutmaktadır. Engelli bireylerin toplum içinde rahat hareket etmelerini sağlayacak uygun alanlar bulundurulmalı bu durum onların yarınlarını güvence altına almak özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarının bir parçasını oluşturmaktadır (Demirel,2008).

Özel eğitim ve rehabilitasyon ile ilgili yapılan çalışmaların hakla sunulması önemlidir. Bunun nedeni ise halkı bu konuda bilinçlendirmek bilgi sahibi yapmaktır. Engelli

bireyler için çalışmalar yapılmasına teşvik etmektir. Bugün her toplumda engellilik kavramı önemli yere sahiptir. Bu nedenle bilinçlenmek insan geleceği için önemlidir.

2.2.6 Özel Eğitimde ana-babaların önemi

Özel eğitimin başarılı olabilmesi için işbirliği çok önemlidir. Aile bu işbirliğinin en önemli parçalarından biridir. Aile vereceği destekler sayesinde özel eğitilmiş çocuğun eğitimine önemli katkı sağlayabilir (Cavkaytar ve diğerleri, 2006).

Aile içinde işbirliği sorunların üstesinden gelebilmek için önemlidir. Bugün her toplumda aile içi işbirliği önemli bir yere sahiptir. İnsanlar sorunlarından ancak bu şekilde uzaklaşabilmektedir. Aileler çocuklarında yaşamış olduğu sorunların üstesinden gelebilmek için özel eğitim kurumlarına giderler. Aile destek olduğu ve destek aldığı sürece sorunlarının üstesinden gelebilir.

Özel eğitilmiş çocukların eğitim hayatında ihtiyaçlarını karşılamak ve destek olmak için ailenin çocuğa göstereceği ilgi çok önemlidir. Aile ne kadar çabuk çocuğunun engel grubunu bilirse eğitime de etkili bir şekilde katkı sağlayacaktır (Odom,2000).

Ailenin özel eğitime bilgilendirilmesi konusunda olumlu etkiler pek çok araştırmada görülmüştür. Bu durumda anne-baba eğitiminin çalışmalarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Anne baba eğitimi ile ilgili olarak çalışmalar başlamıştır. İlk olarak 1960'lı yıllarda çocuğun anne baba gereksinimi dikkate alarak başlamıştır. Çalışmaların temel amaçları; çocuğun çeşitli beceriler kazanması, kazandığı becerileri kullanabilmesi, ailenin çocuğa karşı daha etkin olması, ortaya çıkabilecek sorunlarla daha kolay başa çıkmalarını sağlamaktadır (Sucuoğlu, Küçüker ve Kanık, 1992).

2.3. Özel Eğitim ve Rehabilitasyonun Tarihsel Gelişimi

Özel eğitim hizmetlerinin ilk olarak M.Ö IV. Yüz yılda ortaya çıkması ile birlikte ilk çalışmalarının da Anadolu uygarlığında başlatıldığı ve Kayseri yöresinde Aziz Basilin'in ilk körler hastanesinin açılması ile başladığı bilinmektedir. XIV. Yüz yılda sadece Türklerde üstün yetenekli bireylerle ilgili çalışmalar yapılmıştır. XVIII. Yüz yılda ise özel eğitimli bireylerle örgün eğitime başlanmıştır (Şahin,2003).

XVIII. yüzyıldan itibaren Avrupa Rusya da özürölüler ile ilgili birçok okul açılmıştır. Ancak genel olarak bakıldığında bu ölkeler bu konudaki yaklaşımları ile költür, teknoloji, ekonomi yapılarındaki farklılıklardan dolayı değışiklik göstermiştir. Ölkelerin eğitime verdikleri önemi göstermektedir.

2.3. Özel Eğitim ve Rehabilitasyonun Dünya'daki Tarihsel Gelişimi

2.3.1. Dünyadaki tarihsel gelişimi

Hollanda da özel eğitim devlet politikası haline gelmiştir. Hafif derecede engelli bireyler için 1920 devlet çalışmalara başlamıştır. Ağır derecede olanlar içinde 1950'li yıllarda özel eğitim okulları, bakımevleri, iş atölyeleri oluşturulmuştur. Kaynaştırma eğitime de önem verilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte bu sınıflardaki öğretmenlere de özel eğitimler verilmiştir. 1985 yılında özel eğitim zorunluluğu getiren yasa çıkmıştır.

Etyopya da yaşam koşulları zor olmasına rağmen UNICEF'in 1992 raporuna göre 5.3 milyon engelli birey yaşamaktadır. Etyopya'da çok gelişmiş bir ölkede olmadığı gibi genç nüfus (%43.8'ni on beş yaş ve altı oluşturmaktadır) . Ölkede 2000 yılında "Dakar Eylem Tasarısı"nı imzalamıştır. Ölkedeki engelli bireylerin sadece %7'si özel eğitim hizmetlerinden yararlanırsa bu tasarıda sorun yaşanmaması mümkün görülecektir (Şahin, 2003).

Amerika da ise özel gereksinimli bireylerin eğitimi birden çok aşamadan geçerek bugünlere gelmiştir. İlk aşamada bu çocukların iyi olacağı düşünce ile çocuklar hastane ve tımarhanelere kapatılmıştır. İkinci aşamada ise A.B.D.'nin doğusunda enstitüler ve okullar açılmıştır. Bu uygulamada ise kapasitenin üzerinde öğrenci alındığı ve deneyimli olmayan kişiler tarafından verilmesi nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu çalışma 1870'li yıllarda başlatılmıştır.

Üçüncü aşama 19.yüzyılın sonunda başlamıştır. Bu aşamada özel eğitime gereksinim duyan çocuklar için normal okullarda özel eğitim programların uygulandığı özel sınıflar oluşturulmuştur.

Dördüncü aşama 20. Yüzyılın başında ortaya çıkmıştır. Halkın eğitime katılması sağlanmaya çalışılmıştır. Hazırlanan özel programlar ülkeye yayılmıştır. 1930 yılında Beyaz Saray'da "Sakat Çocuklar Konferansı" özel gereksinimli çocukları da içine alan eğitim programı ulusal düzeyde devlet politikası olarak ele alınmıştır. 1970'li yıllardan itibaren "Özel Gereksinim Duyan Çocuklar için Eğitim Yasası (IDEA)" işlerin kolaylaşmasını sağlamıştır. Amerika da son yıllarda toplumun faydalandığı okula devam etme, iş bulma, arkadaşlık ve toplum içine çıkma gibi haklara ulaşmaya çalışmışlardır (Şahin, 2003).

1988'de Hindistan da UNICEF özel gereksinimli çocukların normal okullara katılması konusunda uygulama 1993-1994 yıllarına kadar devam etmiştir. Bu uygulamayla az da olsa başarı sağlandığı görülmüştür. 1980'li yıllarda özel eğitim konusunda eksiklikler saptanmış ve bu eksikliklerin giderilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Öncelikle eğitimcilerin bilgi ve donanıma sahip olmaları için çalışmalar ve kurslar başlatılmıştır (Şahin, 2003).

1980'de İngiltere parlamentoya özel gereksinimli çocukların eğitimleri ile ilgili rapor sunulmuş ve bu raporun sonucu 1981 yılında "Özel Eğitim Yasası" ile fırsat eşitliğini sağlamaya çalışmışlardır. Bu yasa oldukça detaylı olması ile birlikte kaynaştırma belirgin özellikler olarak göze çarpar. 1988 yılında "Eğitimde Reform Yasası" detaylı bir şekilde hazırlanarak fırsat eşitliği sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yasada "kaynaştırma" en belirgin özellik olarak görülmektedir.

İngiltere de özel gereksinimli çocukların normal okullarda eğitim görebileceği gibi ailenin de eğitim hizmetlerindeki istekleri göz önüne alınarak imkanları sağlayabilecek okullarda gerçekleştirilebileceği ifade edilmektedir (I. Özürölüler Şurası, 1999).

Almanya ve Finlandiya da özel gereksinimli çocuklar için genellikle özel eğitim okullarındaki eğitim hizmetlerinden yararlanmaktadır.

İtalya, Fransa, Portekiz, İspanya gibi ölkelerde özel gereksinimli çocuklar için kaynaştırma yasası zorunlu olarak verilmektedir. Öze gereksinimli çocukların büyük çoğunluğu kaynaştırma eğitiminden faydalanmaktadır (Güneş, 2001, Akt: Vural ve Yücesoy, 2003).

Dünyanın hangi ölkesi olursa olsun özel eğitim alanında her ölkede farklı çalışmalar görölmektedir. Bazı ölkelerde yapılan politikalara göre çalışmalar sürdürölürken, diğör ölkelerde ise özel eğitim ile ilgili yasalar düzenlenilmiş, halkın eğitime katılması amaçlanmış, çocukların normal okullara gönderilmesi amaçlanmış, kurslar verilmiş, ailelere eğitim verilmiştir. Görölüyor ki dünya da engelliler için birçok çalışma yapılmıştır. Buda engellilere verilen önemin ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir.

2.3.2. Türkiye’de ki tarihsel gelişimi

İlk özel eğitim çalışmaları 1889 yılında İstanbul Ticaret Mektebi bünyesinde görme, işitme engelliler için okullar kurulmuştur ve bu okullar 30 yıl eğitim vermiştir. 1921’de İzmir de sağırklar körler okulu açılmış ve bu okul 1950 yılına kadar eğitim vermiştir. Özel eğitim hizmetleri 1950’li yılların sonuna kadar sağlık bakanlığına bağlı dernekler aracılığı ile sürdürölünmekteydi. 1951 yılında Milli Eğitim Bakanlığı özel eğitim hizmetlerini ilköğretim düzeyinde başlatmış ve İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde örgütlemiştir. Bu örgütlenme 1980 yılında Özel Eğitim Genel Müdürlüğü, daha sonra Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi, 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunla Özel Eğitim Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü 1992 yılında olmuştur.

Sistemli eğitim çalışmaları 1950'li yıllarda Mithat Erinç'in katkıları ile başlamıştır. 1953-1954 yıllarında Gazi Eğitim Enstitüsünde özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara eğitim ve öğretim hizmetlerini sağlamak amacı ile özel eğitim bölümü açılmıştır. İlkokul deneyimi 3 yıl olan öğretmenlere 2 yıllık yüksek eğitim programı verilmiştir. İki dönem eğitim verdikten sonra şube kapatılmıştır.

1955-1979 yılları arasında özel eğitim alanında eğitim almamış normal sınıf ve dal öğretmenleri özel eğitim okul ve sınıflarında 2-3 haftalık hizmet içi seminere katılmıştır (Akçamete, 2002). 1978-1979 yılları arasında 625 sınıf öğretmenine "Özel Eğitim Öğretmenliği Sertifika Programı" ile beceri kazandırılmıştır (Akçamete ve Kaner, 1999; Ataman, 2004. Akt: Özbay, Özmen, Tuncer, Altunay, 2007.).

Özel eğitim öğretmeni yetiştirmek amacı ile 1983 yılında önemli gelişmeler sağlanmıştır. Anadolu Üniversitesinde Özel Eğitim Öğretmenliği programı açılmıştır. İlk mezunlarını 1986-1987 öğretim yıllarında vermiştir. Program 1990-1991 yıllarında "Özel Eğitim Bölümü" genişletilmiştir (Eripek, 1992; Özsoy ve diğerleri, 1998).

Anadolu Üniversitesinde açılan Özel Eğitim Bölümünde İşitme ve Zihinsel Engellilerin Eğitimi Ana Bilim Dalları bulunmaktadır. Gazi Üniversitesinde 34 yıl sonra ikinci kez Özel Eğitim Öğretmenliği Programı açılmıştır. Açılan bu programları, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Konya Selçuk Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 19 Mayıs Üniversitesi, Marmara ve Sakarya Üniversiteleri Eğitim fakültesi içinde açılan Özel Eğitim Öğretmenliği programları bulunmaktadır.

Dünyada yapılan çalışmalara göre Türkiye de yapılan özel eğitim ile ilgili yapılan çalışmalara göre farklılıklar görülmektedir. Türkiye de daha çok özel eğitim öğretmeni yetiştirmek amaçlı programlar yapılmaya okullar açılmaya çalışılmıştır. Bunun nedeni ailelere bu konuda yardımcı olabilmektir.

2.4. Özel Eğitim ve Rehabilitasyonun Yasal Dayanakları

2.4.1 Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinin sahip olmaları gereken standartlar

Özel eğitim ve rehabilitasyonun genel yapı standartları Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Özel Eğitim Kurumları Standart Yönergesi ile belirlenmektedir. Kurumlarda bulunması gereken özellikler, sınıf yapıları, yerleşim planı, kurum odalarının ebatları gibi özellikler bu yönerge ile belirlenmektedir. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde bulunması gereken standartlar ise yönergenin 111. Maddesinde geçmektedir (www.zihinengelliler.com, 27.05.2010);

Aşağıda belirtilen bölümlerde ilgili araç gereçlerin bulunması gerekmektedir. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki kurum binaları ve binalarda yer alması gereken araç gereçler standartlara uygun olarak kullanılmalıdır.

Yer alan bölümler şunlardır;

- Müdür odası
- Müdür yardımcısı odası
- Öğretmen odası
- Kurucu odası ve kurucu temsilcisi odası
- Görüşme odası
- Uygulama evi
- Büro hizmetleri ve arşivi odası
- Zihinsel engelli birey destek eğitim programı odaları
- İşitme engelli birey destek eğitim programı odaları
- Görme engelli birey destek eğitim programı odaları
- Dil ve konuşma güçlüğü destek eğitim programı odaları
- Bedensel engelli birey destek eğitim programı odaları
- Özel öğrenme güçlüğü destek birey destek eğitim programı odaları
- Bireysel eğitim programları geliştirme kurulu odası
- Yaygın gelişimsel bozukluklar destek eğitim programı odaları

Özel eğitim ile ilgili yapılan çalışmalarda ya da açılan okullarda gerekli donanımların sağlanması gerekmektedir. Öğretmensiz bir okul düşünülemediği gibi öğrencisiz

okulda düşünölememektedir. Yapılan uygulamaların tam donanımlı olması gerekir. Aksi takdirde yetersizlikler meydana gelir.

2.4.2 Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinin sahip olması gereken yasal dayanaklar

Özel eğitim hizmetleri 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı remi gazetede yayınlanarak “Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde” yer alan maddelere göre yürütölmektedir. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylere, seanslı grup, tam gün yarım gün özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti ile ailelere eğitim ve danışmanlık hizmeti verilen gündüzlü/yatılı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye göre yürütölmektedir.

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde verilen hizmetler; Bireysel eğitim, Grup eğitimi, Koklear İmplant (biyonik kulak), Psiko-sosyal ve Akademik Destek, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Aile Eğitimi ve Danışmanlık, Gecikmiş konuşma, Kekemelik, Artikölasyon Bozukluğu gibi Konuşma Problemlerinin Çözümüne Yönelik Eğitim hizmetleri verilmektedir.

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri kurum olarak 5580 sayılı Özel öğretim Kurumları Kanunu’nda yer alan maddeler gereğince açılır. Eğitim-Öğretim, Yönetim, Kurumun Kapatılması ve Personel işlemleri ile ilgili maddeler aşağıda verilmiştir;

Eğitim-öğretim ve kurumların yönetimi (www.ozida.gov.tr).(25/11/2007)

MADDE 6 – Kurumlarda eğitim-öğretim ve yönetim, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak yürütölür.

Kurumlarda uygulanacak öğretim programı ve haftalık ders çizelgesi, resmî kurumlarda uygulanan usûl ve esaslar çerçevesinde belirlenir. Bakanlıkça uygun bulunması durumunda farklı öğretim programları ve haftalık ders çizelgesi de uygulanabilir.

Kurumun veya yönetimleri birleştirilen kurumların bir müdür tarafından yönetilmesi esastır. Yönetimleri birleştirilecek kurumlarla ilgili usûl ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

Bir kimse birden fazla kurumun kurucusu olabilir. Gerekli nitelikleri taşıyan kurucu/kurucu temsilcisi, kurumun müdürü de olabilir. Üzerinde müdürlük görevi bulunmayan kurucu/kurucu temsilcisi, kurumun eğitim-öğretimine ve bunlarla ilgili yönetim işlerine karışamaz.

Bünyesinde birden fazla kurum bulunduran kurumlara genel müdür ve genel müdür yardımcısı atanabilir.

Kurum açma izninin iptali, kurumun kapatılması, devri ve nakli

MADDE 7 – Kurum açma izni verilen kurumlarda iki yıl içinde öğretime başlamayan ile amacı dışında kullanıldığı tespit edilen kurumun, kurum açma izinleri iptal edilir.

Özel öğretim kurumları, kurum açma şartlarından herhangi birini kaybetmesi veya izinsiz değişiklik yapması, mevzuatta belirtilen sayıda personel çalıştırılmaması veya mevzuata aykırı personel çalıştırılması, reklam ve ilana ilişkin gerekli şartların yerine getirilmemesi halinde, davranışın ağırlık derecesine göre on beş günden az olmamak kaydıyla üç aya kadar geçici olarak, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun genel ve özel amaçlarıyla temel ilkelerine uymayan, kurumunu mevzuata uygun kapatmayan, geçici olarak kapatma cezası alan ve aynı fiili tekrar işleyen kurumlar ise sürekli olarak kurum açma izni veren makam tarafından kapatılır.

Okul kurucusu/kurucu temsilcisi; Bakanlığa, yönetici, öğretmen, uzman öğretici, usta öğretici ve öğrenci/kursiyerlere en az üç ay önce yazılı olarak bildirmek şartıyla ve gerekçesi Bakanlıkça uygun bulunduğu takdirde öğretim yılı sonunda okulunu kapatabilir.

Okullar dışındaki diğer kurumların kurucusu/kurucu temsilcisi valiliğe, yönetici, öğretmen, uzman öğretici, usta öğretici ve öğrenci/kursiyerlere en az üç ay önce

yazılı olarak bildirmek şartıyla ve gerekçesi valilikçe uygun bulunduğu takdirde dönem sonunda kurumunu kapatabilir.

Kapanan veya kapatılan kurum; mühürlerini, yönetici, öğretmen ve öğrencilerle ilgili bütün defterlerini, dosyalarını ve diğer evrakını ilgili valiliğe devir ve teslim etmeye mecburdur. Devir ve teslimden kaçınan veya bu görevi savsaklayan kurucu veya kurucu temsilcisi hakkında 5326 sayılı Kabahatler Kanununun 32 nci maddesi uygulanır.

Kapatılan kurumlarla ilgili olarak öğrenci/kursiyer veya velilerinin, kurucular aleyhine genel hükümlere göre dava açma hakları saklıdır.

Kurumların devri ve nakline ilişkin usûl ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

Kurumlarda çalıştırılacak personel

MADDE 8 – Kurumların eğitim-öğretim ve yönetim hizmetlerinin, asıl görevi bu kurumlarda olan yönetici ve eğitim-öğretim elemanları ile yürütülmesi esastır.

Bir kurumun öğretime başladığı tarihten itibaren mevcut ders saati sayısının, kuruluş sırasında üçte birinin, kuruluşundan üç yıl sonra da en az üçte ikisinin asıl görevi bu kurumlarda olan öğretmen, uzman öğretici veya usta öğreticiler tarafından okutulması zorunludur.

Kurumların yöneticilik ve eğitim-öğretim hizmetlerinde, en az dengi resmî öğretim kurumlarına atanabilmek için gerekli nitelik ve şartları taşıyanlar, resmî dengi bulunmayan kurumların yöneticilik ve eğitim-öğretim hizmetlerinde ise yönetmelikle belirtilen nitelik ve şartları taşıyanlar görevlendirilir.

İhtiyaç halinde, resmî okullarda görevli öğretmenlere asıl görevlerini aksatmamak ve aylık karşılığı okutmakla yükümlü bulunduğu haftalık ders saati sayısını doldurmaları kaydı ve çalıştıkları kurumların izni ile sadece okullarda, aylık karşılığı okutmakla yükümlü bulunduğu haftalık ders saati sayısının yarısı kadar ücretli ders verilebilir. Öğretmenlerin toplam ders saati sayısı haftada otuz saati geçemez.

Uzman öğretici, usta öğretici ve öğretmenlik yapma nitelik ve şartlarını taşıyan diğer Devlet memurlarına, ilgili birimlerin izniyle haftada on saati geçmemek üzere ücretli ders görevi verilebilir.

Ders saati ücretli olarak görevlendirileceklerle ilgili diğer hususlar yönetmelikle belirlenir.

Kurumların müdürleri, kurucu/kurucu temsilcisi tarafından; diğer yönetici ve öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticileri ise müdürlerince seçilir ve çalışma izinleri valiliğin iznine sunulur. Valiliğin izni alınmadan müdür ile diğer yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticiler işe başlatılamaz.

Gerekli şartları taşıyan yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticiler için valilikçe çalışma izni düzenlenir. Çalışma izninin iptali yine valilikçe yapılır.

Bu Kanun kapsamında çalışacak yabancılar, 4817 sayılı Yabancıların Çalışma izinleri Hakkında Kanun hükümleri doğrultusunda görevlendirilir.

Türkçeden başka dille öğretim yapan ve yabancılar tarafından açılmış bulunan okulların kurucuları ile müdürleri, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu, Türkçe veya Türkçe kültür dersleri öğretmenliği yapma niteliğini taşıyan ve öğretim dilini bilenlerden birini, Türk müdür başyardımcısı olarak çalışma izni düzenlenmek üzere valiliğe önerir.

Öğretim dilini bilen Türkçe veya Türkçe kültür dersleri öğretmeni bulunmaması hâlinde, okulun öğretim dilinde özel alan eğitimi görmüş, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu öğretmenlere de bu görev verilebilir.

Bu öneriyi, uyarıya rağmen bir ay içinde yapmayan okulların Türk müdür başyardımcılarını, yukarıdaki şartları taşıyan öğretmenler arasından valilik seçer ve işe başlatır.

Özlük hakları ve sorumluluklar

MADDE 9 – Kurumlarda çalışan yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticiler ile kurucu veya kurucu temsilcisi arasında yapılacak iş sözleşmesi, en az

bir takvim yılı süreli olmak üzere yönetmelikle belirtilen esaslara göre yazılı olarak yapılır. Mazeretleri nedeniyle kurumdan ayrılan öğretmen ve öğreticilerin yerine alınacak olanlar ile devredilen kurumların yönetici, öğretmen ve öğreticileri ile bir yıldan daha az bir süre için de iş sözleşmesi yapılabilir.

Okullarda yöneticilik ve eğitim-öğretim hizmeti yapanlara, kıdemlerine göre (emekliler hariç) dengi resmî okullarda ödenen aylık ile sosyal yardım kapsamındaki ek ödeme tutarlarından az ücret verilemez.

Sosyal yardım kapsamındaki ek ödemeler, bütçe kanunlarıyla resmî okul öğretmen ve personeline sağlanan haklara denk olarak okul öğretmenlerine ve personeline de ödenir. Sosyal yardım kapsamındaki ek ödemelerden gelir vergisi kesilmez.

Kurumlardaki ek ders ücreti miktarı, resmî okullar için tespit edilen miktardan az olamaz. Ancak, 8 inci madde uyarınca resmî okul ve kurumlardan ücretli olarak görevlendirilenlere verilecek ek ders ücreti miktarı, resmî okullar için tespit edilen ek ders ücretinin iki katını geçemez.

Kurumlarda görev yapan yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticiler, bu Kanun hükümleri saklı kalmak üzere;

- a) Sosyal güvenlik ve özlük hakları yönünden; 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile 4857 sayılı İş Kanunu,
- b) Yetki, sorumluluk, ödül ve cezalar ile bunların uygulanması bakımından; 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 1702 sayılı İlk ve Orta Tedrisat Muallimlerinin Terfi ve Tecziyeleri Hakkında Kanun, 4357 sayılı Hususi idarelerden Maaş Alan ilkokul Öğretmenlerinin Kadrolarına Terfi, Taltif ve Cezalandırılmalarına ve Bu Öğretmenler için Teşkil Edilecek Sağlık ve İhtimaî Yardım Sandığı ile Yapı Sandığına ve Öğretmenlerin Alacaklarına Dair Kanun ile 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun, hükümlerine tâbidir.

Ancak, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren fiillerin işlenmesi halinde bu kişilere kademe ilerlemesinin durdurulması cezası yerine brüt aylığından 1/ 4 'ü ile 1/ 2 'si arasında maaş kesim cezası, çalışma izni veren makam tarafından verilir. Tekrarı hâlinde ise göreve son verilir.

1702 sayılı Kanuna göre meslekten çıkarılma veya 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre Devlet memurluğundan çıkarma cezasını gerektiren fiil ve hâllerin işlenmesi hâlinde, Bakanlığın görüşü alınmak suretiyle personelin görevine, izni veren makam tarafından son verilir.

Yetki, sorumluluk, ödül, sicil, disiplin ve cezaların uygulanmasına ilişkin diğer esas ve usûller çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Kurumlarda görev yapan yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticiler, görevleri sırasında suç işlemeleri veya görevleri nedeniyle kendilerine karşı işlenen suçlardan dolayı 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun uygulanması ve ceza kovuşturması bakımından kamu görevlisi sayılır.

Çalışma izninin iptali ve geçici görevlendirme

MADDE 10 – iki defa teftiş raporuyla başarısızlığı tespit edilen yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticilerin çalışma izni, izni veren makam tarafından iptal edilir.

Hizmete devamında 9 uncu madde hükümlerine göre sakınca görülen yönetici, öğretmen, uzman öğretici, usta öğretici ve diğer personelin görevine, izni veren makam tarafından son verilir.

Bu durum, ilgiliye tebliğ edilmek üzere kuruma bildirilir. Tebliğ, sözleşmenin feshine ve ilgilinin kurumla ilişkisinin kesilmesine yeter sebep teşkil eder.

Kurumların teftiş ve denetlenmesi sırasında valilik, lüzum görülen durumlarda kurumun yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticilerini görevden uzaklaştırabilir. Bu takdirde valilikçe, geçici görevlendirme yapılarak gerekli tedbirler alınır.

5580 numaralı Özel Öğretim Kurumları Kanununun Denetim, Reklâm, Malî Hükümler ve Ücretler ile ilgili hükümleri aşağıda verilmiştir.

Denetim, reklâm ve ilanlar

MADDE 11 – Kurumlar ve bu kurumlarda görevli personel, Bakanlığın denetimi ve gözetimi altındadır.

Eğitim-öğretim ve yönetim bakımından yapılan denetimlerde, kurumun özel yönetmeliği de dikkate alınır.

Kurumlar, ancak amaçlarına uygun tanıtıcı mahiyette reklâm ve ilân verebilirler. Bu kurumlar reklâm ve ilânlarında gerçeğe aykırı beyanlarda bulunamazlar ve televizyonda reklâm ve ilân yapamazlar.

Malî hükümler

MADDE 12 – Kurumlar, faaliyetlerini sadece kazanç sağlamak için düzenleyemezler. Ancak, Türk Millî Eğitiminin amaçları doğrultusunda eğitimin kalitesini yükseltmek, gelişmelerine fırsat ve imkân verecek yatırımlar ve hizmetler yapmak üzere gelir sağlayabilirler.

Okulların su, doğal gaz ve elektrik ücretlendirilmesi, resmî okullara uygulanan tarife üzerinden uygulanır.

Öğrenim ücreti ve diğer ücretler, ücretsiz öğrenim ve yabancı uyruklu öğrenciler

MADDE 13 – Öğrenim ücreti ve diğer ücretler, kurumlarca her yıl tespit edilerek ocak ayından itibaren en geç mayıs ayında ilân edilir.

Ücretlerin hangi esaslara göre tespit, tayin, ilân ve tahsil edileceği yönetmelikle belirlenir.

Kurumlar, öğrenim gören öğrenci sayısının yüzde üçünden az olmamak üzere ücretsiz öğrenci okutmakla yükümlüdür. Bakanlıkça bu oran yüzde ona kadar artırılabilir.

Ücretsiz okutulacak öğrencilerin yüzdesi, seçimi ve kurumlara kabul şartlarına ilişkin usûl ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

Kurumlar ayrıca, öğrenim bursu verebilirler. Öğrenim bursu verilmesine ilişkin usûl ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

Bir okula alınabilecek yabancı uyruklu öğrenci sayısı, o okulda okuyan Türkiye Cumhuriyeti uyruklu öğrenci sayısının yüzde otuzunu aşamaz.

2.5. Okul Aile Yönetimi

2.5.1 Aile eğitiminin amaçları

Aile eğitimi temelinde ailenin bilinen yetenekleriyle, çocuğun eğitimde ihtiyaç duyduğu düşüncelerini paylaşabilmesi için hizmet ettiği vurgulanmıştır (Schneider, P. Lüdemann, D. 1998). Anne-babaların özel gereksinimli çocuğa sahip olduğu zaman farklılaşan rol ve sorumlulukları belirtilmiştir (Cavkaytar, 2000).

Aile katılımında olumsuz olduğu düşünülen özellikler vardır.

Bunlar;

- Ailenin aile katılımında yeterince inançlı olmaması
- Ailenin okul yönetimine ve öğretmenlere karşı olumsuz tutumları
- Aile ve okul çevrelerinin birbirinde farklı olmalarını etkileri
- Ailelerin eğitime nasıl katılacakları konusunda yetersiz olmaları
- Yetersiz ve aynı türde etkinliklerin sürekli yapılması
- Zaman ve ekonomik yetersizliklerinden kaynaklanan sorunlar
- Öğretmenlerin aile katılımı konusunda bilgi sahibi olmamaları

- Aile eğitim programlarının yasalarla tam olarak şekillenmemesi yüzünden kaynaklanan sorunlardır (Sönmez, 2010).

Aile her zaman çocuğu ile ilgili konularda inançlı olmalıdır. Çocuğunun hayatı ile ilgili durumlarda olumsuz tutum sergilememelidir. Her konuda bilgi sahibi ve takipçi olmalıdır. Aile her konuda bilgi sahibi olursa kendini yetersiz hissetmez. Bilinçli ve bilgi sahibi olmak aile için her zaman bir avantajdır.

Aile eğitimi, anne ve babaların değişik yönlerini bilgilendirmek, bilinçlendirmek, bilgi sahibi yapmayı amaçlamıştır (Schulz, 1987). Ailenin özürü çocuğu kabul etmeye çalışması, çocuğun gelişimini sağlaması, sorumluluklarını anlamaya çalışması, aile ile işbirliği yapmak gibi amaçlar edinmektedir (Özdemir, 2010b).

Aile eğitimi anne ve babaların farklı konularda yardım sağlayabilecek uygulamaları içermektedir. Bu uygulamalar, a)anne babaları anne-baba olarak gören yaklaşımlar, bir diğeri ise b) anne-babaları öğretmen olarak gören uygulamalardır. Aile eğitimi özel eğitimde kapsamlı bir yer tutar. Aile eğitimi ile ilgili farklı türlerde uygulamalarda yapılmaktadır. Bu uygulamalar, anne babaların çocuklarının davranışlarını değiştirmeye yönelik becerileri hedeflerken, bazılarında ise anne babalara çocuklarının sahip olduğu yasal haklar konusunda bilgi vermeye çalışmaktadırlar (Özdemir, 2010b).

Grohnfeld (1989) 'e göre aile eğitiminin amacı, psikolojik destek vermek niyetinde olduğunu vurgulamıştır. Eğitimde ebeveynlere kazandırılması gereken davranışlar bulunmaktadır.

Bunlar;

- Ailenin kendilerini ve çocuklarını geliştirmede
- Kendilerini ve çocuklarını geliştirmede istenilen davranışların geliştirilmesi konusunda ailenin yardımcı olması
- Ailenin kendi ve çocuklarının psikolojik sağlığını korumalarına yardımcı olmak

Aile çalışmalarında “Aile Eğitimleri”, “Ebeveyn Eğitimleri” aile işbirliğini sağlayan yeni tanımlarda geliştirilmiştir. Bu gelişmeler aile içerisinde işbirliği sağlamak, aile içi iletişimi geliştirmek gibi aileye bu çalışmalar yaygınlaştırılmaya sağlanmıştır (Lindmeier, 2006).

2.5.2 Ana baba öğretmen işbirliği-iletişimi

Öğretim amaçlarına ulaşmada anne baba ve öğretmenlerin amaçlara ulaşabilmesi için birlikte çaba göstermesi işbirliğini ortaya koymaktadır. Anne-baba-öğretmen işbirliğinin yararları; etkili çalışmalar yapabilmeleri için anne baba ve öğretmen işbirliği önemlidir, anne baba ve öğretmenlerin gerçekleştirebileceği üretkenlik öğretmenlere fayda sağlayabileceği gibi anne babalara da yarar sağlamaktadır.

Üretken anne baba ve öğretmenlerin işbirliğinin sağladığı yararlar şöyle sıralanabilir;

Öğretmen

- Anne ve babaların çocuğun beklentilerinin daha iyi anlayabilmesini sağlar
- Hem evde hem de okul ortamında uygun davranışların pekiştirilmesi için ortam sağlar
- Çocuğun okul yaşantısı dışındaki yaşantısındaki önemli olan davranışların belirlenmesini sağlar

Anne-baba

- Öğretmenin çocuğun ihtiyaçlarını daha iyi anlamasını sağlar
- Anne babaya çocukla ilgili konularda bilgi sağlar
- Sorumlulukları bilmesini sağlar
- Okul ortamında yapılan olumlu davranışların evde sürdürülmesini sağlar
- Yapılan bütün bu yararlar ailenin çocuğun eğitime katılımcı olmasını da beraberinde getirecektir

Çocuk

- Çocuğun öğrenmesi ve gelişimini sağlaması için daha çok fırsatlar tanınır
- Çocuk için işlevsel beceriler kazandırılmaya çalışılır
- Çocuğun çevresi (okul ve aile) ile tutarlılık sağlamasını sağlar

Öğretmenlerin anne ve babalarla etkili iletişim kuramamalarını sağlayan engeller;

- Ailelerin öğretmenlere karşı uzak ve mesafeli olmaları
- Öğretmenlerin aileleri çaresiz olarak görmesi
- Öğretmenlerin aileleri psikolojik sorunları olan insanlar olarak görmesi
- Anne babaların bilgi sahibi olmamaları
- Ailelerin öğretmenlerle iletişim kurmaması
- Anne babaların olumsuz tutumlar içinde olması
- Ailelerin ekonomik yetersizlikleri

Anne- baba öğretmen iletişimi

Anne babalarla öğretmenlerin karşılıklı iletişim kurabilmesi çok önemlidir. Anne baba ve öğretmenlerin birbirine karşı açık, samimi ve dürüst olmaları etkili bir iletişim için çok önemli bir yere sahiptir. Öğretmeler anne babalarla iletişim kurmak için anne baba ve öğretmen görüşmeleri, yazılı aile görüşmeleri ve telefon görüşmeleri ile iletişim sağlamaktadır. Aileler için etkili bir iletişimin ver eğitimin sağlanabilmesi için öğretmenler aileler için;

Küçük gruplar halinde aile görüşmeleri yapmak, büyük gruplar halinde aile görüşmeleri yapmak, öğretmenlerin ev ziyaretleri, ailelerle telefonda iletişim kurmak, bireysel olarak ailelerle görüşmek, sürekli ailelerle mesajlaşmak etkili iletişim ve eğitimin sağlanması için çok önemlidir. Öğretmenlerin sürekli olarak aileler ile iletişim halinde olması gerekmektedir. Öğretmenlerin öğrenciler ile ilgili konularda ailelere iyi dönütler vermesi aileyi öğretmen iletişimine teşvik edecektir. Öğretmen aile iletişimini sağlamada önemli adımlar atıldığı sürece gelişmeler sağlanacaktır (özel eğitim hizmetleri tanıtım el kitabı).

2.5.3. Ana baba katılımına yönelik hizmetler

Özel gereksinimli bireyin yetiştirilmesi aileyi (anne-baba, kardeşler ve diğer üyeler) her zaman etkilemektedir. Aile üyeleri zaman içerisinde duygusal ve bilişsel olarak etkilere sahip olurlar (Schomaker, 2002). Ailelerin özel eğitim alanında daha etkin olmaları için son yıllarda özel eğitime yönelik tutumları önem kazanmaktadır. Bu

tutumlara yönelik hizmetler ve destekler yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu hizmetler okul-aile işbirliği ile yürütülmekle birlikte rehberlik, danışmanlık ve eğitim konularını da içermektedir. Okullar dışında ailelerin gereksinimlerine resmi ve resmi olmayan kurumlarda destek sağlayabilmektedir (Özdemir, 2010).

Ailelere sağlanacak desteklerin ailenin yaşam kalitesini artırarak psikolojik değişime çare olması gerektiği belirtilmiştir. Aileye sağlanacak destekler ailenin maddi manevi gereksinimlerini karşılayabilecek yönde olmalıdır Grohnfeldt (1989).

Aileler her konuda desteklenmelidir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerde bu durum daha fazla olmalıdır. Ailenin yaşamış olduğu psikoloji ile birlikte desteğe ihtiyacı vardır. Bu desteği hem ailesinden hem de çevresinden görmek ister. Fakat tam tersi durumlarda olabilmektedir. Ailesi ve çevresi tarafından dışlanan insanlarda bulunmaktadır. Bunlar için psikolojik destek alınması gerekmektedir.

Hamamcı (1996)'ya göre bu hizmetler, ailenin ihtiyaç duyduğu hizmetlere yönlendirilmesi gerekli bilgilerin sağlanması ve aileye problem çözme becerisini kazandırarak bilgi verici hizmetlerin sağlanmasını önemsemektedir.

Aileye yönelik hizmetler; psikolojik danışma çalışmaları, aile eğitimi çalışmaları, aile terapisi çalışmaları ve erken eğitim çalışmaları olarak dört grupta toplanmıştır (Sucuoğlu, 1997).

Kırcaali-İftar (1997)'a göre aileye yönelik hizmetler anne-baların çocuklarına öğretici olarak yetiştirmeye yönelik hizmetleri, aileleri bilgilendirmeye yönelik hizmetler ve anne-babalara psikolojik destek sağlamaya yönelik hizmetler olarak sınıflandırmıştır. Bunlar ev merkezli, okul- kurum ve uzaktan eğitime dayalı olarak ta sürdürülebilmektedir (Özdemir, 2010).

Ailelere psikolojik destek verilmelidir. Sürekli terapiler de bulunularak ailenin psikolojik olarak çöküntüye uğramasını engellemeye çalışmak gereklidir. Her psikolojik destek aile için çocuğa karşı atılan bir adım gibidir.

Anne-babalara yetersizlik gösteren özel gereksinimli çocuklarını kabul etmeleri için psikolojik destek hizmetleri verilmektedir. Bu hizmet ailelerin çocukları ile ilgili kaygılarını giderilmesi için önem kazanmaktadır (Küçük, 1993).

Ailelere sunulan psikolojik desteğin, ailelere;

- Başkaları ile paylaşamadıkları duygusal problemleri paylaşmalarını
- Çocuklarına yönelik eğitim programlarıyla yardımcı olmaya çalışmak
- Özürlü çocuğa sahip olmalarının kendilerini suçlu hissettirmesi ve bu durum karmaşasının çözümüne yardımcı olmaya çalışmak
- Özürlü çocuğa sahip olduğunu onlara kabullendirmeye yardımcı olmaya çalışmak

Aile engelin çocukları üzerindeki etkilerini gözlemleyerek, ailenin engeli kabul etme sürecinin uzunluğuna bağlanmıştır (Özen, 1999). Ailelerin çocuklarının durumunu öğrendikten sonra çocuklarının durumunu kabul etme ve uzmanların yardımları ile bu süreci aşmanın zaman alacağı belirtilmiştir. Çocukların durumunu kabullendikten sonra da çocuğun gereksinimleri nasıl karşılanacağı, çocukları çevreye nasıl adapte olmaları konusunda yoğunlaşmaya başlanacaktır (Lindmeier, 2006).

Ailelerin her konuda bilgi sahibi olmalarını sağlamaya çalışmalıyız. Yaşamış oldukları psikolojiyi düzeltebilmemiz için aileye her konuda destek olarak güçlenmesini sağlamalıyız. Ailenin problemlerini paylaşarak, bu durumu nasıl kolay bir şekilde atlatabilecekleri konusunda çeşitli araştırmalar yaparak onlara yardımcı olmalıyız.

2.5.4. Ailelerin engelli çocuğa yönelik tutumları

Aile engelli çocuğa sahip olduğunu öğrendiğinde psikolojik etkiler sergiler ve bu etkilerden sonra ailede engelli çocuğa karşı bazı genellenmiş tutumlar sergilenmeye başlar (Eylenen-Sarı 1999). Bu tutumlar, ayrıcalıklı tutum, engelli çocuğu reddeden tutum, özürlü reddeden tutum, her şey engelli çocuk için tutum, özürlüden yararlanma tutumu, aşırı koruyucu tutum, normal tutum olarak sınıflanmaktadır.

Aileler engelli bir çocuğa sahip olduğu öğrendiği zaman bir takım olumlu olumsuz tutumlar içerisine girer. Bu durumda aile içi psikolojik sorunların oluşmasına da zemin hazırlamaktadır. Aile aşırı korumacılık gibi tutumlarla birlikte çocuğun özünden yararlanma tutumu da fazlasıyla görülmektedir. Günümüzde ise aileler daha çok çocuğa aşırı bir koruma ya da tam tersi dışlama eğilimleri içerisinde.

2.5.4.1. Ayrıcalıklı tutum: Engelli çocuğa aile içerisinde bazı özel haklar tanınır, diğer çocuklardan farklı olarak ilgilenilmesidir. Örneğin; aile engelli çocuğu bir kenara itip normal sağlıklı olan çocuğu ile ilgilenmesi ve üzerinde yansımaktadır.

2.5.4.2. Engelli çocuğu reddeden tutum: Aileler için engelli çocuk sıkıntı olarak görülmektedir. Bazen engelli çocuklar ihmal edilip temel gereksinimleri karşılanmaya bilir. Ailenin bu tutumlara kapılmasının nedeni çocuğunun getirdiği engelin yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır.

2.5.4.3. Özü reddeden tutum: Engelli çocuğa sahip ailelerin çoğun da çocuğunun engelli oluşunu kabullenmemesi vardır. Ailelere göre çocuklarının herhangi bir engeli bulunmadığı inancı ile birlikte çevreyi ve kendilerinin bu düşünceye inandırmaya çalışırlar (Leff 1998, Zoylan 2005).

2.5.4.4. Her şey engelli çocuk için tutum: Bu tutumda aileler engelli çocuğuna karşı elinden gelen her şeyi yapmaya çalışır. Aileler kendilerini çocuklarına adar. Engelli çocuk aileleri ilgi, sevgi, şevkate fazla ihtiyaç duyan kişilerdir. Aile hayatını çocuğunun hayatına göre düzenler ve sürdürür (Köse 2003).

2.5.4.5. Normal tutum: Aile engelli çocuğa sahip olduğunu kabul eder ve çocuğunun gelişimi için uygun ortamlar hazırlamaya çalışır. Engelli çocuklar için en etkili tutum olarak bilinmektedir.

2.5.4.6. Özünden yararlanma tutumu: Aileler kimi zaman çocuğunun engelli olmasını kullanarak dikkat çekmeye çalışır. Aile dikkat çekmeye çalışmasının amacı kendilerini acındırmak ve yardım alabilmektir (Leff 1998, Zoylan 2005).

2.5.4.7. Aşırı koruyucu tutum: Bu tutumda aileler aşırı koruyucu tutum içerisine girer. Engelli çocuk aile ortamı içerisinde tutulmaya çalışarak dışarıdaki tehlikelerden ve alay konusu olmaktan uzaklaştırılmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde aile çocuğun dış dünya ile ilişkisini kesmeye çalışır. Çocuğun her ihtiyacı aile içerisinde karşılanmaya çalışılır bu nedenle aile çocuğa aşırı derecede bağılılık göstermeye başlar. Bu nedenle aile çocuğun sosyal gelişimini olumsuz yönde etkiler (Şenel 1995).

2.5.5. Engelli çocuk velilerine yönelik aile eğitimi programları

Aile eğitimi, anne-babaları bilgilendirmek, bilinçlendirmek bilgi beceri sahibi yapma amacındadır (Schulz, 1987). Anne babalar çocuklarının gereksinimlerine uygun olarak hizmetler geliştirilmesine yönelik aile eğitimi programları düzenlenmektedir (Kroth ve Edge, 1997; Schulz, 1987; Tumbull, 1984). Aile eğitim programları 3'e ayrılmaktadır. Bunlar ev merkezli, okul merkezli ve ev-okul merkezli eğitim programlarıdır. Anne-babayı, anne-baba olarak eğitmeyi anne-babaları çocuğuna öğretici birey olarak yetiştirmeyi, anne-babaları gönüllü birey olarak eğitmeyi amaçlayan genel programlarda vardır (Schulz, 1987; Tumbull, 1984). Bu programlarda;

Anne-babayı anne-baba olarak eğitmeyi amaçlayan programlarda; Bu programda ailelerin çocuklarının sosyalleşmesi, kardeşlerle ilişkisi, ailenin özre uyum süreci, yasal işlemlerle ilgili bilgi verici destekler sağlanmaktadır.

Anne-babaların çocuklarına öğretici birey olarak yetiştirmeyi amaçlayan programlarda;

Bu programda anne-babalar çocuğun dil ve sosyal duygusal gelişimine katkıda bulunmaya, çocuğa davranış ve yaşam becerileri kazandırmaya ve çocuk yetiştirme yaklaşımları kazandırılmaktadır.

Anne-babaları gönüllü olarak yetiştirmeyi amaçlayan programlarda; Anne-babalar çocuğun gelişimi ile ilgili uzman olmaya çalışma, ekonomik kaynaklar bulma ve toplumsal kuruluşlar bula konularında gönüllü olarak eğitilmektedirler (Cavkaytar, 1999).

Özel gereksinimli çocukların anne-babaları ile yapılan aile eğitimi çalışmaları grup ve bireysel çalışmalar olarak da yapılmaktadır. Bu çalışmalarda anne-babaların gereksinimleri temel alınarak sürdürülmektedir (Cunningham, 1985). Aile eğitimi programlarında çeşitli materyaller yer almaktadır bu materyaller ağırlıklı olarak yazılı materyallerdir. Materyaller çocuğun gelişim alanları ile ilgili olan eğitim kitapları ve bununla birlikte programların parçası olan el kitapları da yaygın eğitim aracı olarak kullanılan materyallerdir. Programlarda yazılı materyaller dışında da videolarda yaygın olarak kullanılmaktadır (Akkök ve Sucuoğlu, 1991; O'Dell ve diğ. 1982; Sucuoğlu, 1997).

Özel eğitimde anne-baba programları adı altında bir çalışma hazırlanmış ve bu çalışmada davranışçı yaklaşım esas alınarak anne ve babalara eğitim programı hazırlanmıştır. Uygulamaya zihinsel engeli bulunana çocukların anne ve babaları katılmıştır. Program grup programı çalışması olarak yazılı materyallerle de desteklenerek uygulanmıştır. Program sonunda anne ve babaların kazandıkları bilgileri günlük yaşama uyarladıklarının anlaşıldığı belirtilmektedir (Sucuoğlu, Kanık, Küçüker; 1994).

Yapılan araştırmalarda görülen sonuçlara anne-babalar özel eğitime ihtiyacı olan çocukların eğitimleri ile ilgili olarak kendilerine gösterilen eğitim hizmetlerinden faydalanabilmekte ve çocuklarına öğretici bireyler olmaya çalışmaktadırlar (Elksnin ve Elksnin, 1990).

2.5.6. Engelli çocuğu olan ailelerin yaşadığı problemler

Engelli çocukların bakım ve eğitim ihtiyaçları gibi süreklilik gösteren gereksinimlerinin karşılanması ile birlikte çocuğun hayatının güvence altına alınması ailede kaygı kaynağı oluşturarak ailenin sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bununla

birlikte aile içerisinde uyum sağlama sorunları gibi zorluklar da yaşatmaktadır. Engelli çocuğa sahip anne-babalar benlik kavramına olan etkilerinin olumsuz yönde olduğu görülmektedir (Akkök, 1989).

Engelli çocuğa sahip olmak ailede bazı sorumlukları yerine getirme imkanı sağlamakla birlikte bir takım sorunlar da getirmektedir. Ailenin yaşadığı bu sorunlar; psikolojik, sağlık, sosyal, eğitimsel ve ekonomik sorunlar bulunmaktadır.

2.5.6.1. Psikolojik sorunlar: Engelli çocuğa sahip olma birçok aileyi psikolojik sıkıntıya sokar. Aileyi yaşamış olduğu sıkıntılara ve bununla birlikte çocuğunun normal gelişim gösterememesi yüzünden sürekli başarısızlık, mutsuzluk, hayal kırıklığı duygularını yaşayabilmektedir. Bu durum ailelerin toplumdan dışlandıklarını kötü anne-baba oldukları hissini duymalarına yol açmaktadır. Ailelerde en belirgin psikolojik sorun keder ve yas tutmalarıdır. Ailelerde başlangıçta utanma, suçlama, inkar etme, umutsuzluğa düşme, kendine ve çocuğuna acıma duyguları aileyi etkisi altına alarak ailenin psikolojik olarak strese girmesine neden olmaktadır (Küçük, 1993).

2.5.6.2. Sosyal sorunlar: Ailede aşırı koruma, reddetme, ve diğer aile üyelerine daha az zaman ayırma, çocuğa karşı suçluluk hissetme, aile içi sıkıntılar psikolojik sorunları çatışmayı arttırabilmektedir. Aile içi ilişkilerde bu nedenlerden dolayı sıkıntılar yaşanır ve sorunlar ailede kaynaklanan sorunlar ve çiftler arası uyumsuzluklardan dolayı da boşanmalarla da sonuçlanabilmektedir (Sarısoy, 2000).

Ailenin çevresinden gelebilecek herhangi bir olumsuz tepki aileyi çevreden uzaklaştırmaya ve yalnızlığa itebilmektedir. Bu durum ailenin yaşamını zorlaştırmaktadır. Engelli çocuğun aileye getirmiş olduğu zorluklar ailenin sosyal aktivitelere daha az katılmasına neden olmaktadır. Bu durum en çok anneler tarafından hissedilmektedir. Bunun nedeni ise annesinin çocuğuna daha fazla zaman ayırması gerektiğidir. Bu nedenle anne kendi bile zaman ayırmadan çevresindekilerle daha az iletişim kurmaktadır. Ailelerin yaşadığı bu sorunlarla başa çıkmaları yakın destek, diğer ailelerle ilişki kurmak onlardan aldıkları desteklere de bağlı olmaktadır (Akkök, 1989).

2.5.6.3. Eğitimsel sorunlar: Engelli bir çocuk dünyaya getiren aileler hazırlıksız bir durumla karşı karşıya gelmektedir. Aile ilk olarak engelli çocuğa sahip olmanın sorumluluğu ile birlikte bu duruma alışmaya çalışmaktadır. Aileler bu durumla başa çıkabilmek için destek alma çabasına girerler. Engelli çocuğun engel tanısı hakkında bilgi sahibi olmayan aileler sürekli olarak bir arayış içerisine girerler. Bu nedenle diğer aktiviteleri de ihmal edebilirler. Ailelerin öğrenim seviyesi çocuğun gelişimi için önemli rol oynamaktadır. Öğrenim seviyesi ailenin daha fazla bilgilenmesi ve daha kapsamlı olarak sorunları çözmeye çalışması açısından önemlidir (Wallender et al., 1989) .

2.5.6.4. Ekonomik sorunlar: Aile engelli çocuğu için tıbbi müdahaleler, hastane, bakım, ilaç ve çeşitli harcamalar ile karşılaşmaktadır. Engelli çocuğun doğumu ile anne-babalar para kazanma kaybı ile sonuçlanabilmektedir. Engelli çocuğa vakit ayırmak için eşlerden biri işinden ayrılmak zorunda kalabilmektedir (Wallender et al., 1989) .

2.5.6.5. Sağlık sorunları: Engelli çocuğa sahip ailelerde çocuk büyüdükçe geleceğe yönelik kaygılar oluşmaya başlamaktadır. İleride çocuğa kimin bakacağı konusunda endişeler yaşamaya başlamaktadır. Aile içindeki sorunların yanı sıra çocukla ilgili problemlerin devam etmesi ile birlikte stresli bir yaşam sürmektedir. Aile içerisinde yaşanan stresten dolayı sağlık sorunları ortaya çıkabilmektedir. Psikolojik olarak ortada neden yok iken ağlama, unutkanlık, sinir sistemindeki bozukluklar, sürekli devam eden mide rahatsızlıkları, migren, bas ağrıları, uykusuzluk gibi fizyolojik problemler, bir ise konsantre olamama, dalgınlık, aşırı hayal görme gibi zihinsel süreçler, öfkeli, ortada neden yokken ağlama, korkular, geri çekilme, davranışlar arası tutarsızlık, saldırganlık, depresyon gibi sağlık sorunları oluşmaktadır (Duygun, 2001).

Ailenin sorunlarını atlatmasını sağlamak için psikolojik destekler çok önemlidir. Bu konularda ailelere yardımcı olmamız gerekir. Aileler tek başlarına bu psikolojiden kurtulamaz. Görüldüğü gibi hemen her konuda sorun yaşamaya başlarlar. Bu durum

ilerisi içinde onlara zarar verir. Bu sorunları atlatmanın en önemli yolu ailelere destek olmaktır.

2.5.7. Engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimleri

Normal çocuğa sahip ailelerin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesi için birçok gereksinime ihtiyacı vardır. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerde ise bu daha hayat boyu uzman desteğine ihtiyaç duymaktadır (Carpenter, 2000: s. 141).

Aile çocuğunun engel tanısı ile birlikte çocuğunun ihtiyaçlarını karşılamasıyla kendi içinde çeşitli gereksinimlerin ortaya çıktığı bir süreçte girmektedir (Russel, 2003; Cavkaytar,2010:s.163, Küllü, 2008: s.16). Engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimleri, çocuğun engel türüne göre değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimleri birbirinden farklı olabilmektedir (Reichman ve diğerleri, 2008; Sucuoğlu, 2009; Evcimen,1996).

Ailelerin maddi gereksinimleri, çevreye açıklama, bilgi gereksinimi, genel destek ve topluma hizmet gereksinimi olmak üzere çeşitli sınıflara ayrılmaktadır.

2.5.7.1. Maddi gereksinimler: Ailenin beslenme, giyim, ev giderleri, ulaşım masrafları, çocuğun sağlık durumu ile ilgili harcamaların karşılanabilmesi için maddi gereksinimler önemli yer tutmaktadır (Bailey & Simeonsson, 1988). Engelli çocuğa sahip ailelerde, çocuğun tıbbi bakım, araç gereçler gibi nedenlerden dolayı ailenin daha çok harcama yapmak zorunda kalmaktadır (Harris, 2008; Küllü, 2008).

2.5.7.2. Bilgi Gereksinimi: Engelli çocuğa sahip ailelerde çocuğa nasıl eğitim verileceği nasıl davranacakları gibi konularda bilgi gereksinimine ihtiyaç duymaktadırlar (Bailey&Simeonsson,1988:s.119, Russel,2003). Engelli çocuğa sahip aileler, çocuğunun engel türü ile ilgili konularda bilgi sahibi olma, iyi anne-baba olma ve çocuğun engel türü ile ilgili endişelerinin giderilmesini isterler (Sontag Curry & Schact, 1994). Ailenin doğru bilgiye ulaşması duruma daha çabuk alışmaları açısından oldukça önemlidir önemlidir (Harris, 2008).

2.5.7.3. Çevreye Açıklama: Engelli çocuğa sahip aileler çevreye bu konu ile ilgili açıklama yapma ve engelli çocuğu olan anne-babanın nasıl bir durum olduğunu yönelik olan konuları içermektedir (Bailey & Simeonsson, 1988). Aileler çocukları ile ilgili konuları çevrelerine açıklamada çeşitli sorun yaşayabilmektedirler (Karadağ,2009).

2.5.7.4. Genel Destek ve Toplumsal Hizmet Gereksinimi: Engelli çocuğa sahip aileler resmi kurumlardaki uzmanlarla bir araya gelme, uzmanlarla görüşme, akraba, eş, arkadaş komşuların desteğinden yararlanma öncelikli gereksinimleri arasında yer almaktadır (Bailey & Simeonsson, 1988). Aileler akrabaları dışındaki insanlardan kabul görmediklerini düşünürler bununla birlikte sosyal yalnızlık yaşamaları psikolojik destek gereksinimlerinin karşılanmaması aileyi olumsuz yönde etkilemektedir (Güngör,2008).

Aileler bu sorunlardan uzaklaşmak için, zorunlu ziyaretler, alışveriş gibi durumlarla çocuklarını bırakabilecekleri birilerini bularak karşılaştıkları problemler karşısında daha iyimser yaklaşıma çalışırlar. Sosyal desteğe sahip olmayan aileler problem ile başa çıkma konusunda zorluk yaşamaktadırlar (Lüle, 2008).

Bu durum ailelerin psikolojik ve sosyal desteğe ihtiyaç duyduklarını göstermektedir (Karadağ, 2009, Lüle, 2008, Özen, Çolak & Acar, 2002). Ailenin mevcut hizmetler hakkında bilgi sahibi olmaları yeterli olmayabilir. Bu nedenle farklı hizmetlere ulaşabilmek içinde yardıma ihtiyaç duymaktadır (Bailey & Simeonsson, 1988).

2.5.7.5. Kendine güven gereksinimi: Engelli çocuğa sahip olan ailelerde kendine güven konusunda problemler konusunda sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunlar ailenin genetik yapısından kaynaklanan sorunlardan meydana geldiğini düşünmeleri, çevrenin çocuklarının engeli yüzünden aileye olumsuz davranmaları, ailenin engelli bir çocuğa sahip olması ile birlikte yaşadıkları ekonomik sorunları oluşturmaktadır. Ailelere kendine güveni arttırmada çocuklarının engelli olmasına rağmen pek çok şeyi

yapabilecekleri fikrini onlara göstermektir benimsetmek çok önemlidir (Dunst et al., 1991).

2.5.7.6. Eğlenme gereksinimi: Ailelerin yaşamındaki en önemli konularda biride eğlence ve boş zamanlarını değerlendirme gereksinimidir. Engelli çocuğa sahip ailelerde eğlenme gereksinimini karşılayamazlar, bazı aileler ise engelli çocuğa sahip olmalarına rağmen eğlenme konusunda çocuklarından etkilenmemektedirler. Eğlenme dinlenme gibi gereksinimler ailede karşılanmadığı sürece ailede bu sorunlardan kaynaklanan stres oluşmaktadır (Dunst et al, 1991).

Ailelere her konuda yardımcı olmamız gerekmektedir. Engelli çocuğa sahip olan bir aile hiçbir konuda bilgi sahibi değildir. Bu nedenle kendini psikolojik olarak sorunların içerisine girmiş gibi hisseder. Uzanacak bir yardım eli arar fakat onlardan bile korkarlar. Önemli olan ailelere doğru yolu göstermektir. Onlara bu konuların üstesinden gelmek için yardımcı olabileceklerini onlara gösterebilmektir.

2.5.8. İlgili Araştırmalar

2.5.8.1.Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Akıncı (2007), “Engelli çocuğa sahip olan ve olmayan babaların aile işlevlerini algılamaları ile sosyal uyum düzeylerini incelemek, babaların aile işlevlerini algılamalarında ve sosyal uyumlarında bazı değişkenlerin etkili olup olmadığını belirlemek, engelli çocuğa sahip olan ve olmayan babaların aile işlevlerini algılamaları ile sosyal uyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi saptamak amaçlanmıştır.” Bu çalışmanın sonunda özel gereksinimli çocuğa sahip olan babalar ile olmayan babalar arasında değerlendirme bakımından yaşlara göre anlamlı farklılıkların olmadığı, öğrenim durumları, sosyal güvence, çocuk sayısı, cinsiyet, çocuğun yaşı gibi durumlarda anlamlı farklılıklar görülmektedir. Babaların sosyal uyum düzeyleri artarsa aile işlevlerinde de sağlıklı algılamalar yaşanacaktır.

Soydan (2000), “Cerebral palsy ‘li çocuğu olan anne ve babaların gereksinimlerinin belirlenmesine” yönelik yapılan bir başka çalışmada ailenin bilgi gereksinimine (çocuğuna bazı becerileri nasıl öğreteceğine), toplumsal hizmet gereksinimine (kendilerini anlayabilecek toplum ve kişiler), maddi gereksinimler (psikolojik destek, terapi) gibi alanlarda yoğunlaştıkları görölmektedir.

2.5.8.2.Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Smith & Oliver (2000), Annelerin kontrol odaklı inanışlarının çocuğun gelişiminde önemli rol oynadığı savunan araştırmacılar, engelli bebeğe sahip olan annelerin yoğun olarak tedavi ve profesyonel yardım önemsediklerini fakat çocuklarındaki gelişmeleri çocuklarının kendisine ve şansa bağlama eğilimde olduklarını bulmuşlardır.

Landsman (2003), engelli çocukların annelerinin çocuklarının durumlarını nasıl tanımladıkları ile ilgili soru sorulmuş ve anneler, toplum yaşantıları engelli kişinin yaşamını olumsuz değiştirmesi ile birlikte, annelerinde bazen destek bazen ise yarış içinde olduklarını belirtmektedir.

2.5.8.3. K.K.T.C de Yapılan Araştırmalar

Çelebi (2004) “Kıbrıs Türk Milli Eğitim Sistemi İçerisinde Yönetim Süreçleri Açısından Özel Eğitim Hizmetlerinin Konumu ve KKTC’de Özel Eğitim Gereksinimli Birey ve Ailelerine Sunulan Hizmetlerin Yeterliliğinin Analiz Edilmesidir.” Bu çalışmasında K.K.T.C. deki özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin desteklenmesi ve eğitim almasının gerekli olduğuna değinilmiştir.

Engelli çocuğa sahip olan aileler ilk şoku doğumla yaşar ardından nasıl davranacaklarını, neler yapacakları konusunda sorunlar yaşarlar. Çocuklarının eğitimlerine başlayabilmeleri için durumu öncelikle kabul etmeleri gerekmektedir. Bu durumun atlatılması için de psikolojik destek ve aile eğitime ihtiyaç vardır. Ailelerin bir kısmı psikologlara giderek bir kısmı ise hastanelere giderek psikolojik destek almışlardır. Ailelerin büyük bir çoğunluğu özel eğitim okullarından destek almıştır. Destek hizmeti almayan aileler ise ilk başta birbirlerini suçlayarak problemin farkına

varma, inkar, suçlama ve eşlerin birbirlerinden kopmasına neden olur. Bu durumdan kardeşlerde etkilenebilmektedir. Ailelerin sorunları ile baş edebilmeleri için destek ihtiyacı vardır. Ailenin büyük ihtiyacı ise bilgi edinme gerek olduğu bilinmektedir. Fakat problemi ilk belirleyen doktor olduğu için aileye verilen bilgiler ve tedavi yetersiz olmaktadır. Yetersiz bilgilendirilen aileler çocukları için çözüm çabası içerisine girmektedirler.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırma grubu, verilerin toplanması ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1.Araştırma Modeli

Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. “Tarama modelleri, geçmiş ve gelecekteki var olan durumu var olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırma konusu olan birey ya da nesne, kendi koşulları ile birlikte olduğu ortaya konulmaya çalışılır ve değiştirilme etiketleme çabası gösterilmez” (Karasar, 2009).

Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir. Genel tarama modelleriyle, tekil ya da ilişkisel taramalar yapılabilir. Çoğu araştırmalarda hem tekil hem de ilişkisel taramalara olanak verecek düzenlemelere gidilir. Bağımsız değişken(X), araştırmacının bağımlı değişken üzerinde etkisini test etmek istediği değişkendir. Bağımlı değişken(Y) ise üzerinde bağımsız değişkenin etkisi incelenen değişkendir

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini KKTC’ deki resmi özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında eğitime devam eden öğrencilerin annelerinden oluşturmaktadır. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı İlköğretim Dairesine bağlı özel eğitim okullarında 2014-2015 öğretim yılında özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden 238 öğrenci bulunmaktadır. Bu çalışmada evrenin tümüne ulaşıldığı için örneklem alma yoluna gidilmemiştir. 238 öğrenci annesinin sadece 137’si geri dönüt vermiştir. Dolayısı ile araştırmaya 137 anne katılmıştır. Aşağıda başlıklar altında annelerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

3.2.1.Yaş

Tablo 1’de veri toplama aracı yanıtlayan annenin yaşa göre dağılımları gösteren frekans (F) ve yüzdelik (%) değerleri verilmiştir.

Tablo 1. Annelerin Yaşa Göre Dağılımları		
	F	%
25 yaş altı	6	4,4
26 ve 35 yaş arası	27	19,7
36 ve 45 yaş arası	60	43,8
46 yaş üzeri	44	32,1
Toplam	137	100,0

Tablo 1’de görüldüğü gibi annelerin yaşlarına bakıldığında annelerden 6 (4,4) tanesi 25 ve altı yaş grubuna sahip iken 27 (%19,7) tanesi 26-35 yaş arasında olduğu görülmüştür.36-45 (%43,8) yaş arasındaki annelerin sayısı 60 ve 46 üstü olanların ise 44 (%32,1) olduğu belirlenmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi en çok 36-45 yaş arasındaki annelerin olduğu en az ise 25 yaş altı annelerin olduğu da görülmektedir. 25yaş altı anne sayısının az olduğu 36-45 yaş grubundaki annelerin fazla olduğu görülmektedir.

3.2.2.Öğrenim durumu

Tablo 2’de veri toplama aracı yanıtlayan annelerin öğrenim durumlarına göre dağılımlarını gösteren frekans (F) ve yüzdelik (%) değerleri verilmiştir.

Tablo 2. Annelerin öğrenim durumlarına göre dağılımları		
	F	%
Okur-yazar değil	9	6,6
İlkokul	50	36,5
Ortaokul	31	22,6
Lise	40	29,2
Üniversite	7	5,1
Toplam	137	100,0

Öğrenim durumlarında okur-yazar olamayan anne sayısı 9 (%6,6) iken ilkokul mezunu sayısı 50 (%36,5) ortaokul mezunu o sayısı 31 (%22,6) lise mezunu sayısı 40 (%29,2) üniversite mezunu sayısı 7 (%5,1) olduğu belirlenmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi en çok ilkokul mezunu olan baba olduğu en az ise üniversite mezunu olan baba olduğu görülmektedir.

3.2.3.Gelir Durumu

Tablo 3’de veri toplama aracı yanıtlayan anne babaların gelir durumlarına göre dağılımlarını gösteren frekans (F) ve yüzdelik (%) değerleri verilmiştir.

Tablo 3. Annelerin gelir durumlarına göre dağılımları

	F	%
1560 ve altı	37	27,0
1560 ve 2000	46	33,6
2000ve 2500	16	11,7
3000	11	8,0
4000	16	11,7
5000	6	4,4
6000	5	3,6
Toplam	137	100,0

Ailelerin toplam gelirleri ise 1560 ve altı 37 anne, 1560-2000 Türk Lirası geliri olan 46 anne 2000-2500 geliri olan 16 anne görülmekle beraber, 3000 Türk Lirası geliri olan 11 anne, 4000 gelire sahip 16 anne, 5000 gelire sahip anne sayısı 6 olarak tespit edilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi en çok gelir 1560-2000 Türk lirası bununla birlikte 1560 ve altı gelire sahip ailelerde fazlası ile görülmekle birlikte az ise en az 6000 Türk lirası sahip aile olduğu görülmektedir.

3.2.4. Çalışma Durumu

Tablo 4'da veri toplama aracı yanıtlayan annelerin çalışma durumlarına göre dağılımlarını gösteren frekans (F) ve yüzdelik (%) değerleri verilmiştir

Tablo 4. Annelerin çalışma durumlarına göre dağılımları

	F	%
Evet	24	17,5
Hayır	113	82,5
Toplam	137	100,0

Annenin çalışma durumuna baktığımızda çalışan anne sayısı 24 (%17,5) iken çalışmayan anne sayısı ise 113 (%82,5) olduğu görülmüştür. Tabloda da görüldüğü gibi çalışmayan anne sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir.

3.2.5. Evlilik Durumu

Tablo 5'de veri toplama aracı yanıtlayan anne babalar ayrı mı yaşıyor durumlarına göre dağılımlarını gösteren frekans (F) ve yüzdelik (%) değerleri verilmiştir.

Tablo 5. Anne babalar ayrı mı yaşıyor durumlarına göre dağılımları

	F	%
Evet	15	10,9
Hayır	122	89,1
Toplam	137	100,0

Evlilik durumlarında birlikte yaşamayan anne baba sayısı 15 (%10,9) birlikte yaşayan anne baba sayısı 122 (%89,1) olduğu belirlenmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi en evli olanların sayısı birlikte yaşamayanların sayısına göre fazla olduğu görülmektedir

3.2.6. Engel Türleri

Tablo 6’de veri toplama aracı yanıtlayan annelerin çocuklarının engel türüne göre dağılımlarını gösteren frekans (F) ve yüzdelik (%) değerleri verilmiştir.

Tablo 6. Anne babaların çocuklarının engel türüne göre dağılımları

	F	%
İşitme	9	6,6
Görme	4	2,9
Zihinsel	54	39,4
Spastik	22	16,1
Toplam	89	100,0

Engel durumlarına baktığımızda işitme engelli çocuk sayısı 9 (%6,6) görme engelli çocuk sayısı 4 (%2,9) zihinsel engelli çocuk sayısı 54 (%39,4) spastik engelli çocuk sayısı 22 (%16,1) olduğu belirlenmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi en zihinsel engelli çocuğun en az ise görme engelli çocuğun olduğu görülmektedir.

3.2.7. Kararların Alınması

Tablo 7’de veri toplama aracı yanıtlayan anne babaların kararların alınması durumlarına göre dağılımlarını gösteren frekans (F) ve yüzdelik (%) değerleri verilmiştir.

Tablo 7. Anne babaların kararların alınması durumlarına göre dağılımları

	F	%
Anne	42	30,7
Baba	25	18,2
Anne-baba	70	51,1
Toplam	137	100,0

Anne babaların kararların alınması durumlarında kararları kendi başına alan anne sayısı 42 (30,7) kararları kendi başına alan baba sayısı 25 (18,2) kararları birlikte alan anne baba sayısı ise 70 (51,1) olduğu belirlenmiştir. Tabloda da

görüldüğü gibi en anne ve babaların kararları birlikte aldıkları en az ise babanın tek başına karar aldığı görülmektedir

3.2.8. Devamlılık Süreci

Tablo 8’de veri toplama aracı yanıtlayan anne babaların çocuklarının özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine gitme durumlarına göre dağılımlarını gösteren frekans (F) ve yüzdelik (%) değerleri verilmiştir.

Tablo 8. anne babaların çocuklarının özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine gitme durumlarına göre dağılımları

	F	%
Bazen	36	26,3
Problem olduğunda	11	8,0
Her seans giderim	77	56,2
Çocuğun kendi başına gider	13	9,5
Toplam	137	100,0

Özel gereksinimli çocukların devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam etme durumlarına baktığımızda bazen giden çocuk sayısı 36 (%26,3) iken problem olduğunda giden çocuk sayısı 11 (%8,0) her seans giden çocuk sayısı ise 77 (%56,2) kendi başına giden çocuk sayısı 13 (%9,5) olduğu belirlenmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi en çok her seans kuruma giden çocuk sayısı görülmektedir. En az ise kendi başına kuruma çocuk sayısının olduğu görülmektedir. Bu durumda ailelerin çocuklarını kuruma kendilerinin getirdiği ya da servis aracı ile sürekli okula gönderdikleri de anlaşılmaktadır.

3.2.9. Öğrenme Durumları

Tablo 9’da veri toplama aracı yanıtlayan annelerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerini öğrenme durumlarına göre dağılımlarını gösteren frekans (F) ve yüzdelik (%) değerleri verilmiştir.

Tablo 9. Annelerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerini öğrenme durumlarına göre dağılımları

	F	%
Basın-Yayın aracılığı	22	16,1
Doktor aracılığı	46	33,6
Araştırma yaparak	42	30,7
Komşular aracılığı	19	13,9
Tesadüfen	8	5,8
Toplam	137	100,0

Annelerin kurumları nasıl öğrendiği durumlarına baktığımızda basın - yayın aracılığı ile öğrenen anne sayısı 22 (%16,1) iken doktor aracılığı ile öğrenen sayısı 46 (%33,6) araştırma yaparak öğrenen sayısı ise 42 (%30,7) komşuları aracılığı ile öğrenen sayısı 19 (%13,9) tesadüfen öğrenen sayısı ise 8 (%5,8) olduğu belirlenmiştir. Tabloda da görüldüğü annelerin kurumu en fazla doktor aracılığı ile öğrendiği çok az kısmının ise tesadüfen öğrendiği görülmektedir. Buradan da anlaşıldığı gibi ailelerin daha çok tedavi sürecinde doktorlar tarafından yönlendirilmesi sayesinde bu kurumları öğrenmişlerdir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırma da Özel gereksinimli bireylere sahip annelerin çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentileri olduğu için, Nemci Sağıroğlu (2006) tarafından geliştirilen anket soruları kullanılmıştır. Anket formu iki bölümden 36 maddeden oluşmaktadır. I. bölümde çocuğun ailesine (anne)'ye ait bilgilerin yer aldığı 13 adet bilgi sorusu bulunmaktadır. II. Bölümde ise özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi'nden fiziksel özellikler bakımından beklentilerin belirlenmesine yönelik 8, kurumun eğitim özellikleri bakımından beklentilerinin belirlenmesine yönelik 13, çalıştırdıkları personel bakımından beklentilerinin belirlenmesine yönelik 7 ve ailelere sunulan rehberlik ve danışma hizmetleri bakımından beklentilerinin belirlenmesine yönelik 7 adet soruya yer verilmiştir. Bu sorulara (1) Hiç, (2) Az, (3) Orta, (4) Çok, (5) Tam seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmeleri istenmektedir. Özel gereksinimli bireye sahip annelerin kurumdan beklentilerini araştırmak için hazırlanan anket 5'li derecelendirmeyi içermektedir. Anketin nasıl doldurulacağı

konusunda anneler aydınlatılmıştır. Anket formları kurumda devam öğrenci sayısına göre annelere dağıtılıp daha sonra toplanmak üzere kurum yönetimine verilmiştir. Veri toplama aracını geliştiren araştırmacıdan anketin araştırmamızda kullanılması amacıyla gerekli izin alınmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada “Özel Gereksinimli Bireylere Sahip Annelerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentileri” ile ilgili araştırmacı tarafından geliştirilen veri toplama araçlarını okullarda uygulamak amacıyla izin alınmıştır. K.K.T.C Milli Eğitim ve kültür bakanlığı orta öğretim dairesinden gerekli izin alındıktan sonra (Ek-3) okul müdürleri ile görüşülerek uygulamayı gerçekleştirmek için belirli günler belirlenmiştir. Veri toplama aracını dağıtmadan önce her kurum yöneticisinden anketleri dağıtımı için kurumunda çalışan eğitimci personelden birinin görevlendirilmesi istenmiş olup, kurum yöneticisinin görevlendirdiği eğitimci personele anketin nasıl doldurulacağı konusunda araştırmacı tarafından bilgi verilmiş, anketin nasıl doldurulacağı konusunda annelerin aydınlatması istenmiştir.

3.5. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Araştırmada elde edilen veriler uygun istatistiksel teknikler kullanılarak analiz edilmiştir. Annelerin beklentilerini belirlemeye yönelik anket formunda yer alan maddelere verdikleri cevapların frekans ve yüzdesi SPSS paket programı kullanılarak hesaplanmıştır. Annelerin bulundukları yaşlara, öğrenim durumları, çocukların yetersizlik türüne göre özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinin fiziksel, eğitim, personel ile rehberlik ve danışma hizmetleri üzerine yönelik anne beklentilerini belirlemek için kullanılmıştır.

Demografik bilgiler açıklanırken frekans ve yüzdelik kullanılmış ve yorumlanmıştır. Ayrıca araştırmada annelerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki beklenti düzeylerini belirlemede ise Kruskal-Wallis analiz tekniği kullanılmıştır.

Ortalamalar arasındaki farkların anlamlılık testinde 0.05 düzeyi esas alınmıştır.

3.6. Süre ve Olanaklar

Araştırmaya 2015 yılının Şubat ayında araştırma önerisinin hazırlanması ile başlamıştır. Bu süre içerisinde aşağıdaki etkinliklere yer verilmiştir.

Tablo 10. Çalışma Süresi

Yapılan İşler	Süre
Literatür Taraması	Sürekli
Araştırmanın Hazırlanması	3 Ay
Gerekli İzinlerin Alınması	1 Hafta
Uygulama	6 Hafta
Verilerin Analizi	4 Hafta
Araştırma Raporunun Yazılması	5 Hafta

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın soruları doğrultusunda elde edilen bulgular ve yorumlamalara yer verilmiştir.

4.1. Annelerin ölçeğin maddelerini derecelendirme dağılımları

Annelere uygulanan ölçeğin maddelerini derecelendirme dağılımları tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Annelerin ölçeğin maddelerini derecelendirme dağılımları

FİZİKSEL ÖZELLİKLER	HIÇ	AZ	ORTA	ÇOK	TAM	$\bar{X}$	SS
	F- %	F- %	F- %	F- %	F- %		
1 Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi binasında çocuğumun hareket etmesini kolayca sağlayacak uygun oyun alanları bulunmalıdır	24 17,5	4 2,9	5 3,6	10 7,3	94 68,6	4,06	1,55
2 Merkez binasının çok katlı olmaması çok katlı ise diğer katlara asansörle çıkılması gibi düzenlemelere önem veririm.	27 19,7	7 5,1	7 5,1	11 8,0	85 62,0	3,87	1,62
3 Kurum binasının merdiven korkuluklarının yumuşak madde ile kaplanması gereklidir	18 13,1	6 4,4	8 5,8	10 7,3	95 69,3	4,15	1,44
4 Eğitim odalarının yer döşemelerinin silinebilir malzeme ile kaplanması gerekir.	16 11,7	3 2,2	8 5,8	7 5,1	103 75,2	4,29	1,36
5 Merkez binasının müstakil ve bahçe içinde olmasını önemserim.	18 13,1	3 2,2	2 1,5	11 8,0	103 75,2	4,29	1,36
6 Çocuğumu götürdüğüm Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, temiz ve düzenli olmalıdır.	21 15,3	3 2,2	1 0,7	7 5,1	105 76,6	4,25	1,48

7	Kurum binasının uygun havalandırma ve ısıtma sistemleri ile donatımı sağlanmalıdır.	22	2	3	8	102	4,21	1,49
		16,1	1,5	2,2	5,8	74,5		
8	Kurum binasının ilgili kurumlar tarafından incelenerek hazırlanmış yangın, sel ve deprem raporlarını görüyor olmam beni rahatlatmaktadır.	26	4	4	11	92	4,01	1,59
		19,0	2,9	2,9	8,0	67,2		

Bu bölümde, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi binasının fiziksel özellikler bakımından annelerin beklentilerini belirlemeye yönelik anket formunda yer alan soru maddelerine verdikleri cevapların frekans ve yüzdesine yer verilmiştir. Bu bölümde bu soruların tamamına yer verilip en çok ve en az yoğunluk gösterilen maddeler üzerinde durulmuştur.

Annelerin büyük çoğunluğu % 68,6 Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi binasında çocuklarının hareket etmesini kolayca sağlayacak uygun oyun alanları bulunmasını maddesinde anneler en çok tam seçeneğini işaretlerken % 2,9'u ise çok önemli en az görmediklerini belirtmişlerdir. Annelerin büyük çoğunluğu yine % 75,2 Merkez binasının müstakil ve bahçe içinde olmasını önemserim sorusuna verilen cevapların büyük çoğunluğunda oldukça önemsedikleri görülmüştür. Annelerin % 1,5 lik kısmı ise olup olmaması arasında kalmıştır. Maddelerin cevaplandırma boyutuna baktığımızda tüm maddelerde annelerin en çok tam (5) seçeneğini işaretlediği en az ise az (2) ve orta (3) seçeneklerini işaretledikleri görülmektedir.

	EĞİTİM ÖZELLİKLERİ	HIÇ	AZ	ORTA	ÇOK	TAM	$\bar{X}$	SS
9	Özel Eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yayan eğitimciler sürekli değişmemelidir.	57 41,6	6 4,4	3 2,2	9 6,6	62 45,3	3,09	1,89
10	Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezini seçmemde, çevremde aynı gereksinime sahip çocukların ailelerinin olumlu referanslarının olması önemli bir etkindir.	49 35,8	7 5,1	11 8,0	10 7,3	60 43,8	3,18	1,81
11	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezinde verilecek olan eğitim, çocuğumun gereksinimlerini karşılamaya yönelik olmalıdır.	26 19,0	7 5,1	5 3,6	15 10,9	84 61,3	3,90	1,60
12	Kurum bana, çocuğumun bakım ve eğitimine katkıda bulunabilmem için gerekli olan bilgi ve beceriyi sağlamalıdır	23 16,8	5 3,6	6 4,4	19 13,9	84 61,3	3,99	1,52
13	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde eğitim gören her çocuğun gelişimlerini içeren özel kayıtlar tutulmalıdır	22 16,1	5 3,6	6 4,4	13 9,5	91 66,4	4,06	1,52
14	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde uygulanan eğitim programında resim, sergi, tiyatro, gezi, festival v.b sosyal aktivitelere de yer verilmelidir.	26 19,0	3 2,2	7 5,1	18 13,1	83 60,6	3,94	1,57
15	Çocuğumun gereksinimleri doğrultusunda çocuğumun özelliklerine göre eğitim programları oluşturulmalıdır.	19 13,9	4 2,9	6 4,4	15 10,9	93 67,9	4,16	1,44
16	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi programları, çocuğumun mesleki eğitim becerilerini geliştirmesini sağlayacak nitelikte olması gereklidir.	25 18,2	4 2,9	12 8,8	12 8,8	84 61,3	3,91	1,57
17	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde eğitim etkinliklerinin gün boyu sürmesi gerekir.	37 27,0	7 5,1	17 12,4	14 10,2	62 45,3	3,41	1,70
18	Çocuğum sadece bireysel eğitim almalıdır.	16 11,7	6 4,4	16 11,7	14 10,2	85 62,0	4,06	1,40

19	Çocuğum sadece grup eğitimi almalıdır	17	6	9	18	87	4,10	1,41
		12,4	4,4	6,6	13,1	63,5		
20	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde çocuğum, bireysel eğitimle birlikte grup eğitimi de almalıdır	16	6	12	18	85	4,09	1,39
		11,7	4,4	8,8	13,1	62,0		

Bu bölümde, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinin verdiği eğitimin özellikler bakımından, annelerin beklentilerini belirlemeye yönelik anket formunda yer alan soru maddelerine verdikleri cevapların frekans ve yüzdesine yer verilmiştir. Bu bölümde bu soruların tamamına yer verilip en çok ve en az yoğunluk gösterilen maddeler üzerinde durulmuştur.

Annelerin büyük çoğunluğu en çok hiç (1) ve tam (5) seçeneklerini işaretlerken en az ise az (2)ve orta (3) seçenekleri işaretlenmiştir. Annelerin eğitim özelliğini önemsedikleri verdikleri cevaplara göre belli olmaktadır.

	PERSONEL ÖZELLİKLERİ	HİÇ	AZ	ORTA	ÇOK	TAM	$\bar{X}$	SS
21	Kurumda görev yapan eğitimciler (psikolog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci, vb), özel gereksinimli bireylerin eğitiminde bilgi ve beceriye sahip kişilerden oluşmalıdır.	19	5	17	17	79	3,96	1,45
		13,9	3,6	12,4	12,4	57,7		
22	Kurumda görev yapan eğitimciler (psikolog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci, vb), özel gereksinimli bireylerin eğitiminde bilgi ve beceriye sahip olmamaları durumunda profesyonelce çalışmaları beni rahatsız etmez.	13	5	11	14	94	4,24	1,31
		9,5	3,6	8,0	10,2	68,6		

23	Kurumda görev yapan eğitimciler (psikolog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci, vb), dışında çalışanlar da çocuğumun gereksinimleri hakkında bilgi sahibi olması gerekir.	16	7	11	15	88	4,10	1,40
		11,7	5,1	8,0	10,9	64,2		
24	Kurumda çalışan eğitimciler, takip edecekleri eğitim programlarına uygun araç ve gereçler geliştirmelidirler.	14	9	20	15	79	3,99	1,38
		10,2	6,6	14,6	10,9	57,7		
25	Kurumda çalışan eğitimciler, kurumda bulunan araç-gereç ve teçhizatı verimli olarak kullanabilmelidirler.	13	7	16	13	88	4,13	1,34
		9,5	5,1	11,7	9,5	64,2		
26	Kurumda çalışan tüm personel zaman zaman hizmet içi eğitimden geçmelidirler.	17	4	13	15	88	4,11	1,40
		12,4	2,9	9,5	10,9	64,2		
27	Kurum personelinin kılık kıyafeti ve görünümlerinin yönetmeliklere uygun olması benim için önemlidir.	26	1	14	15	81	3,90	1,56
		19,0	0,7	10,2	10,9	59,1		

Bu bölümde, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinin sunduğu, personel özellikleri bakımından, annelerin beklentilerini belirlemeye yönelik anket formunda yer alan soru maddelerine verdikleri cevapların frekans ve yüzdesine yer verilmiştir.

Annelerin soruları yanıtlarken en çok hiç (1), tam (5) seçeneklerini işaretledikleri görülmektedir. Anneler en az ise az (2), orta (3) seçeneklerini işaretledikleri görülmektedir. Annelerin personel özellikleri ilişkin düşüncelerinin oldukça önemli olduğu görülmektedir.

AİLE REHBERLİĞİ VE DANIŞMA HİZMETLERİ		HIÇ	AZ	ORTA	ÇOK	TAM	$\bar{X}$	SS
30	Ailelere çocuklarının eğitimlerini izleme (gözlem odası, kapalı devre tv sistemi gibi) imkanları sağlanmalıdır.	14 10,2	3 2,2	7 5,1	16 11,7	97 70,8	4,30	1,29
31	Kurum zaman zaman aileleri bir araya getirecek etkinliklere yer verilmelidir.	12 8,8	1 0,7	9 6,6	17 12,4	98 71,5	4,37	1,21
32	Çocuğumun devam ettiği/edeceği okul ile ilgili işlemlerde (kayıt-kabul, sınıf geçme vb) bizlere gerekli rehberlik yapılmalıdır.	15 10,9	2 1,5	9 6,6	16 11,7	95 69,3	4,27	1,32
33	Kurumda görev yapan eğitimciler (psikolog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci.), ihtiyaç duyulduğunda ailelere de hizmet vermelidir.	12 8,8	2 1,5	9 6,6	16 11,7	98 71,5	4,35	1,22
34	Kurum, alanında uzman kişiler çağırarak, ailelere belirli aralıklarla panel, konferans, seminerler düzenlemelidir.	9 6,6	4 2,9	5 3,6	19 13,9	100 73,0	4,43	1,13

Bu bölümde, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinin sunduğu, aile ve rehberlik danışma hizmetlerinin özellikleri bakımından, annelerin beklentilerini belirlemeye yönelik anket formunda yer alan soru maddelerine verdikleri cevapların frekans ve yüzdesine yer verilmiştir. Annelerin soruları yanıtlarken 31., 32., 33., 34., sorularda en çok tam (5) ve çok (4) seçenekleri işaretlenirken en az ise az (2) ve orta (3) seçenekleri işaretlenmiştir. 30., soruda ise en çok hiç (1) ve tam (5) seçenekleri işaretlenirken en az (2) ve orta (3) seçenekleri işaretlenmiştir.

4.2. Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin yaşlarına göre çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentilerine ilişkin bulgular

Tablo 12. Annelerin yaş dağılımları

	Annenin yaşı	N	Sıra ortalaması	sd	χ^2	p
TOPFİZÖZ	25 ve alt	6	47,92	3	5,502	,139
(TOPLAM	26 ve 35	27	61,52			
FİZİKSEL	36 ve 45	60	75,84			
ÖZELLİKLER)	46 ve üstü	44	67,14			
TOPEĞÖZ	25 ve altı	6	41,83	3	11,746	,008
(TOPLAM EĞİTİM	26 ve 35	27	54,28			
ÖZELLİKLERİ)	36 ve 45	60	79,67			
	46 ve üstü	44	67,19			
TOPPERÖZ	25 ve alt	6	43,50	3	7,008	,072
(TOPLAM	26 ve 35	27	57,67			
PERSONEL	36 ve 45	60	70,78			
ÖZELLİKLERİ)	46 ve üstü	44	77,00			
TOPAİLEÖZ	25 ve alt	6	69,42	3	,945	,815
(TOPLAM AİLE	26 ve 35	27	69,19			
REHBERLİK	36 ve 45	60	71,79			
HİZMETLERİ)	46 ve üstü	44	65,02			

Annelerin yaşlarına göre çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentilerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla annelerin puanlarının değişkenin her bir düzeyinde normal dağılım göstermemesi nedeni ile Kruskal-Wallis analiz tekniği kullanılmıştır.

Tablo 12’ de görüldüğü gibi annelerin yaşlara göre toplam fiziksel özellikler boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir ($\chi^2(3)=.139; p>0,05$).

Annelerin yaşlara göre toplam eğitim özellikleri boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($X^2(3)=.008;p>0,05$).

Annelerin yaşlara göre toplam personel özellikleri boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2(3)=.072;p>0,05$).

Annelerin yaşlara göre toplam aile rehberliği ve özellikleri boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2(3)=.815;p>0,05$).

4.3. Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin öğrenim durumlarına göre çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentilerine ilişkin bulgular

Tablo 13. Annelerin öğrenim durumuna göre dağılımları

	Annenin öğrenim durumu	N	Sıra ortalaması	sd	x^2	p
TOPFİZÖZ (TOPLAM FİZİKSEL ÖZELLİKLER)	Okur-yazar değil	9	87,44	4	4,623	,328
	İlkokul	50	62,28			
	Ortaokul	31	70,76			
	Lise	40	70,40			
	Üniversite	7	77,50			
TOPEĞÖZ (TOPLAM EĞİTİM)	Okur-yazar değil	9	69,00	4	3,574	,467

ÖZELLİKLERİ)	İlkokul	50	64,32
	Ortaokul	31	69,31
	Lise	40	77,16
	Üniversite	7	54,43

TOPPERÖZ (TOPLAM PERSONEL ÖZELLİKLERİ)	Okur-yazar değil	9	82,39	4	3,199	,525
	İlkokul	50	65,86			
	Ortaokul	31	64,37			
	Lise	40	70,65			
	Üniversite	7	85,29			

TOPAİLEÖZ (TOPLAM AİLE REHBERLİK HİZMETLERİ)	Okur-yazar değil	9	60,17	4	5,460	,243
	İlkokul	50	63,71			
	Ortaokul	31	76,13			
	Lise	40	68,42			
	Üniversite	7	89,86			

Annelerin öğrenim durumlarına göre çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentilerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla annelerin puanlarının değişkenin her bir düzeyinde normal dağılım göstermemesi nedeni ile Kruskal-Wallis analiz tekniği kullanılmıştır.

Tablo 13' de görüldüğü gibi annelerin öğrenim durumlarına göre toplam fiziksel özellikler boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2(3)=.328; p>0,05$).

Annelerin öğrenim durumlarına göre toplam eğitim özellikleri boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. ($\chi^2(3)=.467;p>0,05$).

Annelerin öğrenim durumlarına göre toplam personel özellikleri boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir ($\chi^2(3)=.525;p>0,05$).

Annelerin öğrenim durumlarına göre toplam aile rehberliği ve özellikleri boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir ($\chi^2(3)=.243;p>0,05$).

4.4. Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin çocuklarının yetersizlik türüne göre devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentilerine ilişkin bulgular

Tablo 14. Çocukların yetersizlik türüne göre dağılımları

	Çocukların Yetersizlik Türü	N	Sıra ortalaması	sd	χ^2	p
TOPFİZÖZ (TOPLAM FİZİKSEL ÖZELLİKLER)	İşitme	9	46,72	3	,481	,923
	Görme	4	40,88			
	Zihinsel	54	46,00			
	Spastik	22	42,59			
TOPEĞÖZ (TOPLAM EĞİTİM ÖZELLİKLERİ)	İşitme	9	44,61	3	11,795	,008
	Görme	4	10,88			
	Zihinsel	54	50,50			
	Spastik	22	37,86			
TOPPERÖZ (TOPLAM	İşitme	9	41,89	3	9,012	,029
	Görme	4	13,62			

PERSONEL	Zihinsel	54	49,71			
ÖZELİKLERİ)	Spastik	22	40,41			
TOPAİLEÖZ	İşitme	9	57,78			
(TOPLAM AİLE Görme		4	36,88	3	3,532	,317
REHBERLİĞİ	Zihinsel	54	42,83			
HİZMETLERİ)	Spastik	22	46,57			

Annelerin çocuklarının yetersizlik göre özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentilerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla annelerin puanlarının değişkenin her bir düzeyinde normal dağılım göstermemesi nedeni ile Kruskal-Wallis analiz tekniği kullanılmıştır.

Tablo 14' de görüldüğü gibi çocukların yetersizlik türüne göre toplam fiziksel özellikler boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2(3)=.923;p>0,05$).

Çocukların yetersizlik türüne göre toplam eğitim özellikleri boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($X^2(3)=.008;p>0,05$).

Çocukların yetersizlik türüne göre toplam personel özellikleri boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmüştür ($X^2(3)=.029;p>0,05$).

Çocukların yetersizlik türüne göre toplam aile rehberliği ve özellikleri boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2(3)=.317;p>0,05$).

4.5. Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin gelir düzeyleri ilişkin bulgular

Tablo 15. Annelerin gelir düzeyine göre dağılımları

	Ailenin Toplam Geliri	N	Sıra ortalaması	sd	χ^2	p
TOPFİZÖZ	1560 ve altı	37	63,76	3	2,281	,516
(TOPLAM	1560 ve 2000	46	68,38			
FİZİKSEL	2000 ve 2500	16	79,78			
ÖZELLİKLER)	3000 ve üstü	38	70,32			
TOPEĞÖZ	1560 ve altı	37	62,72	3	3,679	,298
(TOPLAM	1560 ve 2000	46	67,65			
EĞİTİM	2000 ve 2500	16	64,50			
ÖZELLİKLER)	3000 ve üstü	38	78,64			
TOPPERÖZ	1560 ve altı	37	74,07	3	5,488	,139
(TOPLAM	1560 ve 2000	46	66,76			
PERSONEL	2000 ve 2500	16	50,12			
ÖZELLİKLERİ)	3000 ve üstü	38	74,72			
TOPAİLEÖZ	1560 ve altı	37	63,45	3	2,141	,544
(TOPLAM AİLE	1560 ve 2000	46	73,76			
REHBERLİĞİ	2000 ve 2500	16	64,28			
HİZMETLERİ)	3000 ve üstü	38	70,63			

Annelerin gelir düzeylerine göre özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentilerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla annelerin puanlarının değişkenin her bir düzeyinde normal dağılım göstermemesi nedeni ile Kruskal-Wallis analiz tekniği kullanılmıştır.

Tablo 15’ de görüldüğü gibi annelerin gelir düzeylerine göre toplam fiziksel özellikler boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir ($\chi^2(3)=.516; p>0,05$).

Annelerin gelir düzeylerine göre toplam eğitim özellikleri boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir $(\chi^2(3)=.298;p>0,05)$.

Annelerin gelir düzeylerine göre toplam personel özellikleri boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir $(\chi^2(3)=.139;p>0,05)$.

Annelerin gelir düzeylerine göre toplam aile rehberliği ve özellikleri boyutundaki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentileri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir $(\chi^2(3)=.544;p>0,05)$.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu bölümde, araştırmanın bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve elde edilen sonuçlara bağlı olarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Bu araştırmada K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Ortaöğretim dairesine bağlı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerine devam eden çocukların annelerinin (Annelerin ölçeğin maddelerini derecelendirme dağılımları, yaş, öğrenim durumu, engel türleri, gelir durumu) durumları arasındaki ilişkinin bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre;

Araştırmanın birincil alt probleminde annelerin ölçeğe verilen cevaplara göre daha çok tam seçeneklerinin işaretlemiş oldukları çoğunlukla görülmektedir.

Araştırmaya katılan annelere uygulanan maddelerin derecelendirilme dağılımına göre binanın fiziki özellikleri bakımından durumunu pek önemli görmedikleri sadece spastik çocuğa sahip olan annelerin çocukları kurumun “Merkez binasının çok katlı olmaması çok katlı ise diğer katlara asansörle çıkılması gibi düzenlemelere önem veririm” ve “Merkez binasının müstakil ve bahçe içinde olmasını önemserim” seçeneklerini fazla işaretledikleri görülmüştür.

Araştırmaya katılan annelere uygulanan maddelerdeki eğitim özelliklerine baktığımızda “Özel Eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yayan eğitimciler sürekli değişmemeli”, “Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde çocuğum, bireysel eğitimle birlikte grup eğitimi de almalı”, Bu sonuç etkin ve verimli bir eğitimin ancak grup ve bireysel eğitimin birlikte yürütülmesiyle mümkün olacağına ailelerin inandıklarını görülmektedir. “Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezinde verilecek olan eğitim, çocuğumun gereksinimlerini karşılamaya yönelik olmalı”, “Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde eğitim gören her çocuğun gelişimlerini içeren özel kayıtlar tutulmalı” seçenekleri üzerinde annelerin yoğun olarak işaretledikleri görülmektedir.

Bu durum annelerin eğitime verdiği önemi göstermektedir.

Araştırmaya katılan annelere uygulanan maddelerdeki personel özelliklerine baktığımızda “Kurumda çalışan tüm personel zaman zaman hizmet içi eğitimden geçmelidirler”, “Kurumda çalışan eğitimciler, takip edecekleri eğitim programlarına

uygun araç ve gereçler geliştirmeli” anneler çocuklarını gönderdikleri kurumdaki çalışanların bu alanda uzmanlaşmış kişilerden oluşmasını beklemektedirler. Uzmanlaşan personelin ancak çocuklarının özelliklerine göre davranabileceklerini, yeterli bilgi birikimlerinin olduğu düşüncelerinin bulunduğu, çocuklarındaki beklenen gelişmeler ancak uzman personel yardımıyla gerçekleşeceğini düşünen aileler çocukları ile çalışan personelin uzman olmasını beklemektedirler. Annelerin personelin kılık kıyafetlerini pek önemsemedikleri görülmüştür.

Araştırmaya katılan annelere uygulanan maddelerdeki aile rehberliği ve danışma hizmetleri baktığımızda kurumun annelere teknolojik araç gereçlerden haberdar etmeleri gerekmektedir. Aileye rehber olmalıdır. Kurum belirli zamanlarda aileye rehber olmalı bilgi vermelidir. Aileler sosyal açıdan desteklenmelidir. Bunun nedeni ise kendilerini dışlanmış hissetmelerini önlemek içindir.

Annelerin yaşlarına göre çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentilerinde eğitim özelliklerinde farklılık görülmüştür. Annelerin yaşlarının büyük olduğu görülmektedir. Buna göre annelere rehberlik hizmetleri danışmanlığı yapılması gerekmektedir. Yaşı 35-45 olan annelerin özel gereksinimli çocuğa sahip olması ile birlikte çocuğu ile ilgili gereksinimleri bilmediği için rehberlik hizmetlerine ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Annelerin öğrenim durumlarına göre çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentilerinde farklılık görülmemiştir. Annelerin öğrenim durumu ile ilgili değişkenlerine baktığımızda ilkökul ortaokul ve lise mezunu olan annelerinin sayılarının fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu durum annelerin çocukları ile ilgili yeterli bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Anneler bilgi gereksinimine ihtiyaç duymaktadırlar.

Annelerin çocuklarının yetersizlik türüne göre devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentilerinde eğitim ve personel özelliklerinde farklılık görülmüştür. Engel türlerine baktığımızda en çok zihinsel ve spastik engelli çocuğun olduğu görülmektedir. Bu durum daha çok bu gruplarda olan engelli çocuk sayısının fazla olduğunu göstermektedir.

Annelerin gelir düzeylerine göre özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki beklentilerinde farklılık görülmemiştir. Ailenin toplam gelirine baktığımızda 1560 ve altı ve 1560-2000 olduğu görülmektedir. Bu durum ailenin çocuğunu devlet okulları

dışında başka okullara götüremediğini göstermektedir. Anneler çocuklarının eğitimlerini ve gereksinimlerini sağlamak için gelir düzeylerinin yüksek olması gerekmektedir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde araştırma sonuçlarına bağlı olarak öneriler geliştirilmiştir.

1-Benzer bir çalışma devlete bağlı olamayan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki annelere de uygulanabilir.

2-Bu yapılan araştırmanın bir benzeri niteliksel yöntemler kullanılarak sonuçlarına bakılabilir.

3-Annelerin önerilerine ilişkin araştırmalar yapılabilir.

4-Aileler sürekli konferans, seminer verilmelidir.

5-Ailelerin gereksinimlerine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.